

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Katedra veřejné správy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Bezdomovectví a squatting

Předkládá: Petra Šizlingová

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Tomáš Louda, CSc.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Petra ŠIZLINGOVÁ**
Osobní číslo: **R20B0148P**
Studijní program: **B0421A220009 Právní specializace**
Téma práce: **Bezdomovectví a squatting**
Zadávací katedra: **Katedra veřejné správy**

Zásady pro vypracování

Úvod

Stať:

- Definice bezdomovectví a squattingu
- Příčiny bezdomovectví
- Žití ve squattingu
- Organizace pomáhající v této oblasti
- Otázky pro organizaci
- Pozorování situace
- Shrnutí a porovnání s teorií

Závěr

Rozsah bakalářské práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz zvláštní seznam

Vedoucí bakalářské práce: **JUDr. Tomáš Louda, CSc.**
Katedra veřejné správy

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2022**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. Tomáš Louda, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 31. srpna 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci na téma „Bezdomovectví a squatting“ zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu JUDr. Tomášovi Loudovi, CSc. za podnětné připomínky a věnovaný čas při vedení této bakalářské práce.

Anotace

Tato bakalářská práce analyzuje problematiku bezdomovectví a squattingu a jejího řešení v podobě právní úpravy a konkrétních úkonů řešení státních i nestátních neziskových organizací. Praktická část se opírá o terénní průzkum a hloubkové rozhovory v nízkoprahovém centru Domova sv. Františka spadajícím pod Charitu České republiky.

Klíčová slova

Bezdomovectví, squat, squatting, bezdomovec, sociální péče, nestátní nezisková organizace, prevence, sociální služby, pomoc, poskytování služby, noclehárna, azylový dům, denní centrum, nízkoprahovost

Annotation

This bachelor's thesis focuses on the issue of homelessness and squatting and its solution in the form of regulation and solutions of state and non-state non-profit organizations. The practical part is carried out at the low-threshold facility Domov sv. Františka belonging to the Charity of the Czech Republic.

Keywords:

Homelessness, Homeless, squatting, squat, squatter, social welfare, non-state non profit-making organizations, helping, safe house, street, social exclusion, charity, low-threshold facility

Obsah

1 BEZDOMOVECTVÍ	9
1.1 DEFINICE POJMU	9
1.2. ROZDĚLENÍ BEZDOMOVECTVÍ	10
1.2.1 Zjevné bezdomovectví	10
1.2.2 Skryté bezdomovectví	10
1.2.3 Potencionální bezdomovectví	11
1.3 STATISTIKA ČR	12
1.3.1 Charakteristika bezdomovců ČR	12
1.4 HLAVNÍ PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ	14
1.5 PRÁVNÍ ÚPRAVA BEZDOMOVECTVÍ	16
1.5.1 Listina základních práv a svobod	16
1.5.2 Zákon č. 100/1988 Sb., Zákon o sociálním zabezpečení	17
1.5.3 Zákon č. 111/2006 Sb., Zákon o pomoci v hmotné nouzi	17
2 SQUATTING	19
2.1 DEFINICE POJMU	19
2.2 MOTIVACE ŽITÍ VE SQUATU	20
2.3 PRÁVNÍ ÚPRAVA SQUATU	20
2.3.1 Listina základních práv a svobod	21
2.3.2 Trestní zákoník	22
2.3.3 Občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb.	23
2.4 NEJVĚTŠÍ SQUATY ČR	24
3 PROSTŘEDKY VEŘEJNÉ SPRÁVY PRO ŘEŠENÍ BEZDOMOVECTVÍ	27
3.1 EVROPSKÁ UNIE	27
3.2 PÉČE STÁTNÍ SPRÁVY ČESKÉ REPUBLIKY	29
3.2.1 Příspěvek na péči	29
3.2.2 Sociální služby	30
3.2.4 Státní organizační složky státu a příspěvkové organizace Ministerstva práce a sociálních věcí a jejich činnost	31
3.2.5 Praktické postupy Housing first a Housing ready	31
3.2.6 Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020	33
3.2 NESTÁTNÍ NEZISKOVÝ SEKTOR	38
4 DOMOV SV. FRANTIŠKA	40
4.1 MĚSTSKÁ CHARITA PLZEŇ	40
4.1.1 Domov sv. Františka	41
5 VÝZKUM	43
5.1 SEZNÁMENÍ S CHODEM ZAŘÍZENÍ S VEDOUCÍM DOMOVA SV. FRANTIŠKA	44
5.1.1 Zaměstnanci	45
5.1.2 Metodika poskytování služby	47
5.1.3 Zprostředkování zdravotní péče	48
5.2 DENNÍ CENTRUM	50
5.3 NOCLEHÁRNA	51
5.4 AZYLOVÝ DŮM	52
5.5 TERÉNNÍ PROGRAM	52
6 ZÁVĚR	55
7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58

1 Úvod

Téma bezdomovectví a squatting jsem si vybrala, protože jde o aktuální téma, jehož komplexita nemá jednoznačné řešení. Studovaný jev není omezen hranicemi obcí ani států a je reálným problémem v České republice i na celém území Evropské unie. Sociálně vyloučení jedinci výrazně ovlivňují prostředí veřejného prostoru, proto je nezbytně nutné řešit problém právě v rámci veřejné správy. Je žádoucí dlouhodobě multioborově pracovat na konceptu, který bude řešit nejen prevenci, ale i důsledky bezdomovectví. Na řešení fenoménu bezdomovectví lze pohlížet z pohledu státní sféry a nestátního veřejného sektoru.

První částí bakalářské práce je teoretická část, která obsahuje řešerši a podrobný výklad klíčových pojmů bezdomovectví, squatting aj. v českém i mezinárodním právním řádu. Práce obsahuje také konkrétní případy bezdomovectví a squattingu, které přináší podrobnější vhled do problematiky. Rovněž jsou popsány typy řešení, která proběhla v rámci veřejné správy, ať už státním či nestátním sektorem.

Praktická část je tvořena stáží v nestátní neziskové organizaci Domov sv. Františka provozující služby pro sociálně vyloučené skupiny nízkoprahového charakteru. Podrobně popisuje procesy prevence i řešení problémů této organizace a zkoumá zpětnou reakci klientů.

Cílem práce je zmapovat řešení problematiky bezdomovectví a squattingu v kontextu stávajících a plánovaných iniciativ České republiky a Evropské unie. Příkladová řešení jsou hodnocena v komparaci s výsledky terénního pozorování v Domově sv. Františka. Součástí hodnocení je návrh úpravy a zlepšení procesů a opatření.

Hlavními zdroji práce jsou zákony českého právního řádu, směrnice Evropské unie a odborná literatura zabývající se sociálně vyloučenými skupinami.

1 Bezdomovectví

Bezdomovectví je jeden z rozsáhlých sociálních problémů veřejné správy po celém světě. Vzhledem k tomu, že se bezdomovectví dotýká mnoha dalších sociálních problémů, je důležité řešit jej komplexně, a to od základní prevence až po řešení následků.

1.1 Definice pojmu

Pro následující kapitoly je nutné vysvětlit klíčový pojem bezdomovectví. Pojem bezdomovectví ovšem není nikde specifikován. Odvozené slovo *bezdomovec* se již v naší právní úpravě objevuje, zejména v § 5 zákona č. 186/2013 o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů. Zde je pojem bezdomovec specifikován jako osoba bez státního občanství. Avšak především ve střední Evropě nejsou v moderní době osoby bez státního občanství časté, a tak můžeme pozorovat vývoj významu tohoto slova.

Jakožto příslušník státu musí být občan přihlášen k trvalému pobytu na konkrétní adresu, nejčastěji své bydliště dle zákona č. 133/2000 §10 odst. 1: „*Místem trvalého pobytu se rozumí adresa pobytu občana v České republice, která je vedena v základním registru obyvatel ve formě referenční vazby (kódu adresního místa) na referenční údaj o adrese v základním registru územní identifikace, adres a nemovitostí, kterou si občan zvolí zpravidla v místě, kde má rodinu, rodiče, byt nebo zaměstnání. Občan může mít jen jedno místo trvalého pobytu, a to v objektu, který je podle zvláštního právního předpisu označen číslem popisným nebo evidenčním, popřípadě orientačním číslem a který je určen pro bydlení, ubytování nebo individuální rekreaci (dále jen „objekt“) (...)*”.¹

Jak uvádí zákon, trvalý pobyt musí být přihlášen k budově, která má popisné či evidenční číslo.

V případě neurčitelnosti trvalého bydliště je osoba přihlášena k trvalému pobytu na sídlo ohlašovny nebo sídlo zvláštní matriky – adresa příslušného úřadu: (...) *V případech stanovených tímto zákonem může být místem trvalého pobytu sídlo*

¹ §10 odst.1 133/2000 Sb. Zákon o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů

ohlašovny nebo sídlo zvláštní matriky, které je v informačním systému označeno jako adresa úřadu.“²

1.2. Rozdělení bezdomovectví

Zákon č. 108/2006 o sociálních službách pracuje se souslovím *osoba v nepříznivé sociální situaci*, čímž vyznačuje více sociálních skupin. Pro tuto práci zmíním vymezení pojmu uvedené v § 3 písm. f stejného zákona: „*Pro účely tohoto zákona se rozumí (...) sociálním vyloučením vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace.*“ Musíme si uvědomovat, že lidé v takovéto sociálně slabé pozici nemusí být nutně bez střechy nad hlavou. Jednotlivec může každou noc strávit v suchu a teple, ale za pomoci nocleháren nebo azylového domu. Protože jsou takovéto pobyty zprostředkovávané pouze na určitou dobu, může být bydlení nejisté.

Abychom si mohli takovéto formy bezdomovectví popsat konkrétně, rozdělíme si je podle autorů Hradeckých na tři skupiny.

1.2.1 Zjevné bezdomovectví

Bezdomovci patřící do zjevného bezdomovectví jsou pro sociálně silné a stabilní skupiny občanů nejvíce viditelnými. Jsou to ti lidé, které vidáváme například na nádražích, na lavičkách, v parcích nebo pod mosty. Takoví jedinci také aktivně vyhledávají pomoc skrze azylové domy, noclehárny nebo denní centra oproti následujícími dvěma skupinami.

1.2.2 Skryté bezdomovectví

Lidé žijící jako skrytí bezdomovci nevyhledávají pomáhající organizace zprostředkovávající noclehárny či azylové domy. Tito lidé nemají svůj domov, ale v případě potřeby spát pod střechou volí spíše byty známých nebo příbuzných. Dalším faktorem je také to, že v případě zapojení se do systému pomoci jsou jednotlivci dostupnější např. pro policii a musí nést odpovědnost. Část lidí patřící ke skrytému bezdomovectví mají útočiště ve squatech.

² §10 odst.1 133/2000 Sb. Zákon o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů

1.2.3 Potencionální bezdomovectví

Skupina potencionálního bezdomovectví je nejpočetnější skupinou. Tito občané mohou být ubytováni v bytě či domě, ale přesto jsou na kraji sociálního zabezpečení. Osoba například žije ve velmi těžkých životních podmínkách z důvodu nedostatku financí, nejistých podmínkách bytu apod.

Potencionální bezdomovectví je často spojováno s určitou změnou v životě jedince, ať už stěhování, přesun nebo ukončení pobytu v dané instituci apod. Důležitou skupinou jsou mladiství, kteří čekají na propuštění z dětského domova a jejich budoucnost je tímto nakloněna ke slabému sociálnímu životu. Také mohu v této oblasti zmínit členy cizích států migrující na území jiného státu, ve kterém nemají jistotu bydlení.³

S potencionálním bezdomovectvím úzce souvisí prevence, které se budu věnovat v následujících kapitolách.

³ Hradečtí, Vlastimila a Ilja. 1996. Bezdomovství - extrémní vyloučení. Praha : Naděje, 1996.

1.3 Statistika ČR

Abychom se mohli zabývat problematikou konkrétně na území České republiky, je potřeba zmínit i statistické údaje pro lepší přehled. Tato data jsou velmi důležitá pro stát a všechny organizace pomáhající s otázkou bezdomovectví. Na základě těchto údajů se dále plánují služby a projekty pro sociální služby.⁴

Údaje jsou čerpány z webových stránek Českého statistického úřadu ze sčítání roku 2019.

Ohled bychom také měli brát na to, že čísla nejsou konečná a přesná vzhledem k obtížnosti sčítání lidí bez domova, a tedy i bez konkrétního trvalého bydliště.

Rozsáhlé sčítání lidu proběhlo v roce 2011 díky projektu Sčítání lidu, domů a bytů 2011, ve kterém se výzkumníci zaměřovali na podrobnou charakteristiku jedince jako je věk, vzdělání, rodinný stav apod. V roce 2011 bylo tedy sečteno 11 496 osob bez domova.

Sčítání bezdomovců v roce 2019 probíhalo na základě přiřazování adresy obvyklého pobytu podle adresy místa sečtení. Jednalo se však pouze o konkretizaci lokality, ne o způsob bydlení bezdomovce. Na sčítání se podílely i organizace Sdružení azylových domů a Asociace poskytovatelů sociálních služeb, které poskytly informace o osobách využívající jejich služby.

V České republice bylo na jaře 2019 zhruba 23 830 osob bez domova. Toto číslo se dále rozdělilo na děti a dospělé, přičemž dětí bez domova bylo 2600. (ČSÚ, 2022)

1.3.1 Charakteristika bezdomovců ČR

Tisková zpráva sepsaná tiskovým mluvčím projektu Sčítání lidu, domů a bytů 2011 Ondřejem Kubalou popisuje typického bezdomovce. Charakterizuje ho jako svobodného muže, který je vyučený, pohybuje se ve věku 45-49 let a svou víru neudává. V tomto projektu je dohromady vyčísleno 11 496 osob bez domova.⁵

⁴ Krajská správa ČSÚ. 2014. Tisková zpráva k tiskové konferenci o výsledcích sčítání bezdomovců. Český statistický úřad. [Online] 2014. https://www.czso.cz/csu/xt/tiskova_zprava_k_tiskove_konferenci_o_vysledech_scitani_bezdomovcu.

⁵ Kubala, Ondřej. 2015. Výsledky sčítání bezdomovců. Český statistický úřad. [Online] 09. 03 2015. https://www.czso.cz/csu/sldb/vysledky_scitani_bezdomovcu.

Státní občanství bezdomovců je v České republice různorodé, drtivě však převládá české občanství.⁶

⁶ Sčítání lidu, domů a bytů 2011. 2015. Výsledky sčítání bezdomovců. Základní charakteristiky bezdomovců. [Online] 2015. https://www.czso.cz/csu/sldb/vysledky_scitani_bezdomovcu.

1.4 Hlavní příčiny bezdomovectví

Pro porozumění a následné řešení bezdomovectví je důležité pochopit příčinu problému. Takové příčiny jsou různorodé a mohou se protínat.

Výzkum příčin se navíc provádí hlavně rozhovorem s osobou bez domova, a proto může být výsledek zkreslený.

Podle Hradeckého jdou příčiny bezdomovectví rozlišit na individuální nebo objektivní, tedy v širším měřítku. Tyto objektivní příčiny nedokážeme ovlivnit, protože vychází ze sociální politiky státu. Může tedy jít například o plošnou chudobu nebo vysokou nezaměstnanost.⁷

Subjektivní příčiny lze dále rozdělit do čtyř skupin, a to na materiální, vztahové, osobnostní a institucionální.

Materiální faktory zahrnují veškeré finance jedince a jejich zprostředkování. To znamená ztráta zaměstnání a následná nezaměstnanost, a tedy i chybějící příjem finančních prostředků. Následně si jedinec začíná v mnohých případech půjčovat na své existenční potřeby, čímž se dále zadlužuje a později se už jen točí v kruhu dluhů a půjček. Tento propad samozřejmě způsobuje i psychickou újmu a jedinci se tak může jednoduše otevřít svět omamných látek či alkoholu.

Faktory vztahové jsou už dle názvu spojeny se vzájemnými vztahy jedince s okolím. Těžkou životní situaci může zapříčinit například rozvod či rozchod s partnerem, ale i neporozumění s rodiči. Špatné vztahy s rodiči můžou mladistvého jedince velmi ovlivnit jeho další psychický vývoj. Pokud mladistvý nebude mít fungující sociální prostředí s fungujícím sociálním děním, je obtížné si později na běžné a stabilní sociální prostředí navyknout.

Do sociální nouze se také může jedinec dostat kvůli fyzickému nebo mentálnímu postižení. Příkladem je například invalida, postižený mentální retardací či jinou poruchou. Do takové skupiny spadají i lidé se závislostmi.⁸

Poslední skupinou jsou lidé, kteří opustili nápravné zařízení či jinou instituci, ať už vězení nebo například dětský domov. Takováto zařízení mají jasná pravidla a řád, podle kterého se musí daný jedinec řídit. Po propuštění se ale disciplína vytrácí a jedinec není schopen postavit se sám na vlastní nohy bez dohledu jiného člověka. Náhle je pod tlakem zodpovědnosti, kterou v předchozích letech mít nemusel, a

⁷ Hradečtí, Vlastimila a Ilja. 1996. Bezdomovství - extrémní vyloučení. Praha : Naděje, 1996

⁸ Tamtéž.

neví, jak s ní naložit. Do jisté míry má také vliv samotná instituce tím, jak jedince učí zapojovat se do každodenních činností a řešit běžné problémy.⁹

Taková rozdělení ale čelí kritice z řad odborníků. Např. Vágnerová uvádí, že příčiny nelze rozdělovat na subjektivní a objektivní či jakkoli jinak, protože se navzájem propojují a navazují na sebe.¹⁰

⁹ Táňa Průdková, Přemysl Novotný. 2008. Bezdomovectví. Praha : Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

¹⁰ Vágnerová, Marie. 2012. Psychopatologie pro pomáhající profese. místo neznámé : Portál, 2012.

1.5 Právní úprava bezdomovectví

Právní úprava České republiky¹¹ zajišťuje právní jistotu pro své občany spravedlivě a rovnoměrně. Jedná se o úpravu od základních práv až po práva sociálního zabezpečení, ne však o konkrétní úpravu bezdomovectví. Díky psaní této práce můžeme odvodit, že zmíněná část práva je v problematice bezdomovectví věcí velmi teoretickou, která se se skutečností již tolik neshoduje.

1.5.1 Listina základních práv a svobod

Nejzákladnější a nejpodstatnější práva každého člověka jsou uvedeny v Listině základních práv a svobod. Níže cituji práva podstatná pro tuto práci.

Čl. 1

„Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“

Čl. 3

(1)

„Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení“

Čl. 11

(1)

„Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje.“

Čl. 30

(1)

„Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele.“

(2)

„Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.“

¹¹ Vázána na mezinárodní smlouvy a dokumenty Evropské unie viz kap. 4

Čl. 31

„Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.“¹²

Listina obsahuje základní práva týkající se svobody a rovnosti lidí, vlastnění majetku, dále hmotné zabezpečení a pomoc v případě hmotné nouzi a právo na zdravotní péči.

1.5.2 Zákon č. 100/1988 Sb., Zákon o sociálním zabezpečení

Zákon o sociálním zabezpečení z roku 1988 v §1 udává právo na sociální zabezpečení všem občanům prostřednictvím dávek. Ty, dle tohoto zákona, poskytuje stát.

Část třetí, hlava první, § 73 (1)

„Sociální péčí zajišťuje stát pomoc občanům, jejichž životní potřeby nejsou dostatečně zabezpečeny příjmy z pracovní činnosti, dávkami důchodového nebo nemocenského zabezpečení, popřípadě jinými příjmy, a občanům, kteří ji potřebují vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebo věku, anebo kteří bez pomoci společnosti nemohou překonat obtížnou životní situaci nebo nepříznivé životní poměry.“

V rámci sociální péče stát poskytuje dávky peněžité, dávky věcné nebo mimořádné výhody pro některé skupiny občanů těžce zdravotně postižených.¹³

1.5.3 Zákon č. 111/2006 Sb., Zákon o pomoci v hmotné nouzi

Pojem hmotná nouze charakterizuje osobu nebo rodinu, která není schopna uspokojit své životní potřeby kvůli nedostatku příjmu finančních či majetkových prostředků.¹⁴

¹² Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

¹³ Zákon č. 100/1988 Sb, část třetí, hlava první, § 73 (6)

¹⁴ Úřad práce ČR. 2022. Obecné informace a vymezení některých pojmů. Úřad práce ČR. [Online] Srpén 2022. <https://www.uradprace.cz/web/cz/obecne-informace-3>.

Taková osoba má nárok na dávky životního a existenčního minima jakožto minimální hranici peněžních příjmů pro zajištění výživy a základních potřeb. Zákon dále stanovuje, jaká částka připadá osobě samotné, jinak je tomu v případě rodiny. Nyní, v roce 2022, je částka první posuzované osoby 4 250 Kč za měsíc.¹⁵

¹⁵Zákon č. 110/2006 Sb. Zákon o životním a existenčním minimu. 2006.

2 Squatting

O problému squattingu se v běžné populaci nediskutuje v takové míře jako o bezdomovectví, možná už jen kvůli cizojazyčnému původu slova. Tento problém ale můžeme v určitých směrech řadit do stejného sociologického problému jako bezdomovectví.

Squatting ovšem není pouze o bezdomovectví či primitivním bydlení na základě špatné finanční situace. Pro mnoho vyznavačů squattingu je to také nástroj určitého politického zaměření či životního stylu.

2.1 Definice pojmu

Cizojazyčné slovo squatting se může, ale nemusí, pojit se slabým sociálním a finančním zázemím jedince. Slovo vychází z anglického *squat*, což znamená v překladu *být skrčený, dřepnout si*. Druhým významem je *usadit se*, který je pro následující kapitolu vhodný a výstižný.¹⁶

Pojem squat či squatting jako takový ovšem v české právní úpravě nenajdeme, tím pádem zákon ani neuvádí přesnou definici tohoto pojmu.

Autor Jan Chmelík charakterizuje squatting jako ilegální, tedy bez souhlasu majitele, obsazování domů komunitou především mladých lidí.¹⁷

¹⁶ Waite. M. Compact Oxford Dictionary and Thesaurus. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 901.

¹⁷Chmelík, Jan. 2001. Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty. Praha : Linde, 2001.

2.2 Motivace žití ve squatu

Závěrečná zpráva z projektu Squatting a pražská municipalita autorů Brátová, Lažanská, Matulová a Soper rozdělují pojem squatting na bezdomovecký a ideový. Bezdomovecký squatting je považován za nástroj, díky kterému si bezdomovci zajišťují základní potřeby a ve squatu žijí převážně z nouze.

Ideový squatting existuje na základě volby jedince. Jedinec si tedy sám zvolí žití ve squatu, ať už je to z politického či jiného záměru.¹⁸ V případě politického záměru je obsazení neobydlené budovy vnímáno jako poukazování na nečinnost státu, zejména, pokud je obsazená budova vlastněna státem. Hlavním cílem je tedy obsazení nemovitosti a vyčkávání, zda a jak k takové situaci veřejná správa přistoupí.

Squaty jsou především uskutečňovány na základě myšlenky komunity, která chce prosazovat svou sociální rovinu, svůj životní styl a postoj. Často takové squaty organizují koncerty či jiné akce, kterými se snaží poukázat na sociální problémy či širokému okolí ukázat jiný životní styl.

Squatteři mají motto „Obsad’ a žij!“, které stručně a jasně ukazuje na problematiku opuštěných nemovitostí a možný způsob řešení.¹⁹

2.3 Právní úprava squatu

Ideoví squatteři obsazují opuštěné budovy čistě ze svého přesvědčení a jsou si vědomi toho, že tím porušují zákon. V následující kapitole budou uvedeny všechny klíčové zákony, které provází problematiku squattingu. Samotný pojem squatting se ovšem v české právní úpravě neobjevuje. Přesto stát upravuje problematiku obsazení cizího majetku, a to jako trestný čin

¹⁸ Bártová Šárka, Lažanská Magda, Matulová Jana, Soper Jirk. 2011. SQUATTING A PRAŽSKÁ MUNICIPALITA. Závěrečná zpráva z projektu. [Online] 2011. <http://squatexts.wikidot.com/squatting-a-prazska-municipalita>.

¹⁹ Ondřej Čihák, Renata Kropáčková. 2014. Radiožurnál plus. Obsad’ a žij, říkají squatteři a hájí se: Domy vlastní spekulanti. [Online] 2014. <https://plus.rozhlas.cz/obsad-a-zij-rikaji-squatter-i-a-haji-se-domy-vlastni-spekulanti-6520683>.

2.3.1 Listina základních práv a svobod

Čl. 11

(3)

„Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem“

Článek mluví o vlastnění, které zavazuje vlastníka. Vlastník musí pro soulad se zákonem zabezpečit svůj majetek, v našem případě nemovitost, proti poškození lidského zdraví či přírody a životní prostředí. V rámci této práce poukazuji na fakt, že zákony nejsou porušovány pouze ze strany squaterů, ale i ze strany vlastníků, pokud se o nemovitosti nestarají. Nespravované a rozpadávající se budovy jsou poté pobídkou pro squatting.

Čl. 12

(1)

„Obydlí je nedotknutelné. Není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí.“

Tento zákon zmiňuje ochranu osoby, která se v obydlí zdržuje, a tím je pro tuto práci velmi kontroverzním. Z pohledu vlastníka je budova opuštěná, vlastník tedy nemá bydliště v této budově, a squateři se tak nedopouští vstupu do cizího obydlí. Squateři následně vytvoří opuštěné budově status bydliště. Na základě toho bychom mohli tvrdit, že jsou squatteréři právně šetřeni, a dokonce chráněni. *„Squatting je nepochybně útok na majetek. Squatting ale fakticky vytváří nové obydlí, které požívá také ústavní ochrany. Tato skutečnost vyvolává právní a společenský konflikt. V okamžiku, kdy někdo již někde fakticky bydlí, byť neoprávněně, je třeba jeho domovní svobodu respektovat.“*²⁰

Toto tvrzení ale rozvrací následující zákon uvedený v odstavci (2) stejného článku 12 Listiny základních práv a svobod:

„Jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí mohou být zákonem dovoleny, jen je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro

²⁰ Ivana Dufková, Jiří Zlámal, Pavel Uhl. 2005. *Policie a sociální radikalismus*. Praha : Český helsinský výbor a Střední policejní škola M V v Praze, 2001. 83 s., 2005.

ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku.“²¹

Konkrétně se jedná o ochranu práva svobod druhých osob vzhledem k trestní povaze obsazení obydlí squatery.

2.3.2 Trestní zákoník

Obsazováním cizího objektu squateři porušují zákony zejména trestního zákoníku, a to jako neoprávněné obsazení bytu, domu nebo nebytového prostoru.

§ 208 Neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru

„(1) Kdo protiprávně obsadí nebo užívá dům, byt nebo nebytový prostor jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.

(2) Stejně bude potrestán, kdo oprávněné osobě v užívání domu, bytu nebo nebytového prostoru neoprávněně brání.“²²

Nutno zmínit, že ve squatu se také často objevují omamné látky, jejichž užívání je taktéž trestáno podle § 284 Trestního zákoníku:

§ 284 Přečlovávání omamné a psychotropní látky a jedu

„(1) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává v množství větším než malém omamnou látku konopí, pryskyřici z konopí nebo psychotropní látku obsahující jakýkoli tetrahydrokanabinol, izomer nebo jeho stereochemickou variantu (THC), bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

(2) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává jinou omamnou nebo psychotropní látku než uvedenou v odstavci 1 nebo jed v množství větším než malém, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.“²³

²¹ Listina základních práv a svobod. 1992.

²² Zákon č. 40/2009 Sb., Zákon trestní zákoník. 2009

²³ Zákon č. 40/2009 Sb., Zákon trestní zákoník. 2009

2.3.3 Občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb.

Občanský zákoník se zabývá nabytím vlastnického práva na věci movité i nemovité, a to přivlastněním či nálezem. V rámci squattingu zmiňují zákony týkající se nemovitostí.

§ 1045

„(2) Opuštěná nemovitá věc připadá do vlastnictví státu.“

Tento odstavec zákona je klíčový pro squattery v rámci svého boje proti státu, poněvadž opuštěné nemovitosti obsazují zejména na základě vlastnictví státu.

Občanský zákoník dále vysvětluje, za jakých okolností se nemovitost považuje za opuštěnou.

§ 1050

(2) Nevykonává-li vlastník vlastnické právo k nemovité věci po dobu deseti let, má se za to, že ji opustil.“²⁴

²⁴ Zákon č. 89/2012, Občanský zákoník. 2012.

2.4 Největší squaty ČR

Milada

Vila Milada patří k nejznámějším českým squatovým místům. Byla postavena za První republiky, přičemž rodina vilu obývala do roku 1979. Státní Ředitelství školské výstavby ale vilu potřebovalo pro vybudování vysokoškolských kolejí, a tak se Milada stala vlastnictvím státu. Po roce 1988 Milada již nebyla dále využívána a začala tedy postupně chátrat.

Dům obsadilo roku 1998 deset squaterů, kteří se se správcem pozemku dohodli na užívání domu. V Miladě byla snaha provozovat kulturně-sociální centrum s pořádáním koncertů a zřízením kavárny, avšak policie se několikrát objekt snažila vyklidit. Squateři zde žili až do roku 2009, v roce 2012 se aktivisté pokusili vilu obsadit znovu. Obsazení Milady ale způsobovalo řadu problémů, ať už užívání tvrdých drog či útěky psů, kteří páchali škodu v nedaleké Trojské zoo.

V lednu roku 2021 si vilu Miladu odkoupila Univerzita Karlova za 57 mil. Kč za účelem rekonstrukce a následného užívání budovy pro výuky, ubytování apod. Vzhledem ke špatnému stavu budovy ale zatím nelze určit, zda bude vila schopna rekonstrukce či bude muset podstoupit demolici.²⁵

Od vyklizení Milady se vedl spor mezi zastánci squatu Ondřejem Konopíkem a Ondřejem Hurdálkem, kteří podali stížnost na policii za údajné policejní násilí k Evropskému soudu pro lidská práva. Tento policejní zásah zastánci taktéž považovali za nezákonný. Evropský soud pro lidská práva vydal rozhodnutí, které vedlo k neúspěchu zastánců. Znění odůvodnění bylo takové, že Evropský soud nemá důvod zpochybňovat skutkový stav, jak byl zjištěn a vyložen národními soudy.²⁶

²⁵ Kubcová, Kristina Marie. 2021. O bývalém squatu Milada se rozhodne v příštích čtyřech letech, univerzita shání peníze na rekonstrukci. ct24.cz. [Online] 6. 11 2021. <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/3396288-o-byvalem-squat-milada-se-rozhodne-v-pristich-cetyrech-letech-univerzita-shani>.

²⁶ Šulová, Kateřina. 2022. Squateři opustili prázdný dům v pražských Strašnicích, který na několik hodin obsadili. ČT24. [Online] ČTK, 26. 11 2022. <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3546613-squatter-opsadili-prazdny-dum-v-prazskych-strasnicich-chteji-jednat-s-urady-o-jeho>.

Ladronka

Budova Ladronka, vystavěná v roce 1688, byla v roce 1964 prohlášena za kulturní památku. Ta ale chátrala až do roku 1993, kdy zde chtěli nově příchozí aktivisté vybudovat autonomní kulturně sociální centrum. V Ladronce působilo zhruba 10 až 12 lidí, ale pouze 7 let do roku 2000. Od roku 2005 se v budově zřídil rekreační areál, a tak se Ladronka stala opět obývanou a využívanou budovou.

Plicní klinika na Žižkově

V roce 2014 byla aktivisty obsazena budova bývalé plicní kliniky v Jeseniově ulici v Praze. Obsazení nebylo dlouhé, po měsíci provedla policie zásah a kliniku vyklidila. Díky smlouvě o zápůjčce mezi squattery a tehdejším majitelem budovy však mohli na místě aktivisté založit Autonomní sociální centrum Klinika. Centrum sloužilo k nejrůznějšímu kulturnímu dění jako například tematickým workshopům, srazům, přednáškám nebo koncertům.

Po roce, kdy smlouva vypršela, však nebyli aktivisté schopni budovu opustit, a tak začal dlouhý proces opouštění objektu, který do sebe natáhl soudní procesy a exekutory. V roce 2016 připadla budova kliniky do vlastnictví Správy železniční dopravní cesty, která si zde plánovala vystavit zázemí pro své zaměstnance. Aktivisté však odmítli budovu opustit, a tak Obvodní soud v lednu roku 2017 rozhodl o vyklizení budovy.²⁷ Aktivisté se obrátili na odvolací pražský městský soud a později také na Ústavní soud, který odmítl ústavní stížnost a rozhodl o definitivním vyklizení Kliniky.²⁸

V rámci exekuce aktivisté poukazovali na jiné prázdné domy, které by mohly být taktéž užívány jako centra sociální spravedlnosti. Ale „kvůli potřebě vlastnit majetek“ jsou tato centra ničena a stávají se tak opět neobsazenými. Aktivisté při vyklizení exekutorem protestovali skrze obsazení střechy budovy, později ale sami budovu opustili.

V roce 2021 byla budova po všech vyklizovacích akcích prázdná a chráněna varovným nápisem o střežení kamerovým systémem, závorou a ostnatým drátem. Správa železnic vložila do rekonstrukce budovy 80 milionů korun, přičemž se

²⁷ Heller, Jakub. 2019. Ladronka, Milada či Klinika. Připomeňte si známé squaty a jejich neslavné konce . Aktuálně.cz. [Online] 9. 1 2019. <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ladronka-cibulka-ci-klinika-nejznamnejsi-prazske-squatty-a-j/r~763312c0135811e9a312ac1f6b220ee8/v~sl:265e051103564b4d90ea7ac321ec15e0/>.

²⁸ Aleš Ligas, Jan Vávra. 2018. Aktivisté musí pryč z žižkovské Kliniky. Ústavní soud odmítl jejich stížnost. ČT24. [Online] 2. 11 2018. <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2640332-aktiviste-musi-pryc-z-zizkovske-kliniky-ustavni-soud-odmitl-jejich-stiznost>.

budova kromě hrubé stavby kompletně obnovila. Po všech rekonstrukcích nabízel nový objekt Kliniky volné prostory k pronájmu, do kterých ale delší dobu nemohl sehnat žádné nájemníky. I v tomto se odráží hesla aktivistů.

Nakonec došlo k podpisu smlouvy s Domem dětí a mládeže Praha 3 – Ulita, který prostory využije za účelem vzdělávací činnosti.²⁹

Bytový dům Strašnice

Nejmladším případem obsazení opuštěného domu se stal v roce 2022 opuštěný bytový dům v pražských Strašnicích. Zde se usadilo zhruba 50 squaterů organizovaných skupinou Opravdu Dobré Squaty, aby zde vytvořili kulturní a sociální centrum. Obsazení ale nemělo dlouhého trvání, poněvadž aktivisté museli dům opustit po několikahodinovém vyjednávání s policií.

Členové squatu usilovali o řešení opuštěných a prázdných domů, dle slov mluvčího skupiny Jiřího Nesvačila: *„Nestojíme o konflikt, jen si myslíme, že je absurdní, aby vedle sebe existovaly prázdné domy a lidé bez domova. V Praze se nachází stovky prázdných nemovitostí, přesto je důstojné bydlení pro spoustu obyvatel naprosto nedostupné.“* Výměnou za opuštění domu bylo setkání se starostou Prahy 10 Martinem Valovičem, se kterým budou jednat o jiných možnostech provádění kulturního a sociálního centra.

Organizovaná skupina Opravdu Dobré Squaty vznikla v roce 2019 na základě nuceného vyklizení sociálního centra Kliniky.³⁰

²⁹ Bereň, Michal. 2021. Kliniky „obsadí“ úředníci, děti a (snad) lékaři. Ze zahrady je teď parkoviště Zdroj: https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/klinika-zizkov-praha-3-sprava-zeleznic-squat-rekonstrukce-dum-deti-ordinace.html. *Deník.cz*. [Online] 21. 5 2021. https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/klinika-zizkov-praha-3-sprava-zeleznic-squat-rekonstrukce-dum-deti-ordinace.html.

³⁰ Šulová, Kateřina. 2022. Squatteři opustili prázdný dům v pražských Strašnicích, který na několik hodin obsadili. ČT24. [Online] ČTK, 26. 11 2022. <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3546613-squatter-obsadili-prazdny-dum-v-prazskych-strasnicich-chteji-jednat-s-urady-o-jeho>.

3 Prostředky veřejné správy pro řešení bezdomovectví

Veřejná správa jakožto prostředek pro řešení a vytváření příznivého klimatu ve veřejném zájmu musí dbát na každou sociální skupinu občanů. Důležitým faktorem ve společnosti je právě skupina sociálně slabé povahy, o které se musí stát postarat a vytvářet koncepce a postupy pro nápravu a zejména prevenci. V této práci rozdělují takové prostředky do 3 skupin, a to řešení skrze Evropské unie, péče státní správy a péče neziskového sektoru.

3.1 Evropská unie

Evropský sociální fond (ESF)

Díky Evropské unii můžeme v České republice pomáhat sociálně slabé vrstvě v různých činnostech. Protože taková skupina občanů má nejčastěji problém s hledáním či udržením práce a dostatečnou finanční gramotností, hlavním nástrojem Evropské unie v členských státech je tzv. ESF – Evropský sociální fond. Tento fond se zaměřuje především na pracovní místa a příležitosti, v dnešní době se snaží vyrovnávat se hospodářské krizi, která zapříčinila ještě větší nárůst nezaměstnanosti a chudoby. Financuje tak tisíce projektů týkající se zaměstnanosti v celé Evropě. Fond ovšem nefinancuje pouze projekty týkající se odloučených a slabých skupin, nýbrž veškeré aktivity zaměstnanosti, tedy i iniciativu zaměstnávání mládeže i běžně pracujících. Pro účely této práce ovšem popisují programy zaměřené na sociálně slabé skupiny, především sociálně vyloučené osoby.³¹

ESF vytváří programy, které nabízí členským státům. Jedním z nich je operační program Zaměstnanost a Zaměstnanost plus, do kterého spadá 5 subprogramů. Jsou to například Podpora zaměstnanosti a adaptability pracovní síly, Sociální začleňování a boj s chudobou nebo Efektivní veřejná správa. Tento program je platný od roku 2021 až do roku 2027, přičemž navazuje na Operační program Zaměstnanost realizovaný v letech 2014-2020.

Řídícím orgánem programů je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.³²

Program Podpora zaměstnanosti a adaptability pracovní síly zahrnuje tzv. Cesty k zaměstnání. Ten zajišťuje poradenství i rekvalifikace v případě nízké kvalifikace.

³¹ Evropský sociální fond ČR. 2023. ESF V ČESKÉ REPUBLICĚ. Evropský sociální fond. [Online] 2023. <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=374&langId=cs>.

³² Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2023. OP Zaměstnanost plus 2021-2027. Financováno Evropskou unií. [Online] 2023. <https://www.esfcr.cz/opz-plus>.

Dalším programem je sociální začleňování. Tento program je v pomyslném postupu pro získání práce ještě před programem Podpory zaměstnanosti. Jedná se totiž o intenzivnější pomoc, která je zaměřena na samotnou cestu hledání zaměstnání. Na takové cestě se mohou jedinci setkávat s diskriminací a jinými závažnými problémy.³³

V roce 2021 byla schválena tzv. Evropská platforma pro boj proti bezdomovectví, která byla sestavena při sociálním summitu v Portu. Tato platforma má spojit všechny členské země díky propojenému systému řešení bezdomovectví na základě mapování, sbírání dat a předávání zkušeností a podnětů. Jedná se o jakýsi řetězec všech úrovní, respektive stát, jeho města a poskytovatelé služeb ve městech. Jako všechny ostatní členské státy se k projektu přidala i Česká republika a na konci srpna roku 2021 se za město připojila Praha, ve které žije necelých 5 000 osob bez domova.

Hlavním cílem je např. opatření proti nedostatku přístupného a bezpečného nouzového ubytování nebo nepropouštění sociálně slabého jedince z žádného zařízení bez nabídky vhodného bydlení či propuštění z diskriminačních důvodů.³⁴

³³ Evropský sociální fond ČR.2023. Sociální začleňování. *Evropský sociální fond*. [Online] 2023. <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=53&langId=cs>.

³⁴ Březina, David. 2021. Evropská platforma pro boj proti bezdomovectví. Euroskop.cz. [Online] 22. 6 2021. <https://euroskop.cz/2021/06/22/evropska-platforma-pro-boj-proti-bezdomovectvi/>.

3.2 Péče státní správy České republiky

Problematiku sociální péče a sociálních služeb upravuje Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jako „MPSV“), konkrétně odbor sociálních služeb a inspekce sociálních služeb. Toto ministerstvo zřizuje oblast sociální politiky, sociálního pojištění i oblast zaměstnanosti.³⁵

Sociální péče a její řízení, ale i samotná práva a povinnosti sociálních pracovníků a organizací, upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Dle jeho základních zásad z § 2 má každá osoba nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství o možnostech řešení nepříznivé sociální situace. Náklady na příspěvky a jiné prostředky se hradí ze státního rozpočtu.

Například bydlení v podobě bytů ovšem samotný stát neposkytuje, poskytovatelem jsou především obce a nestátní neziskové organizace.

3.2.1 Příspěvek na péči

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách určuje podmínky nároku na příspěvek na péči podle § 7. Nárok na něj mají osoby závislé na pomoci jiné fyzické osoby, ta osoba, která potřebuje z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu pomoc jiné osoby, dále zařízení pro děti jako je například dětský domov anebo lůžková zařízení. O takovém příspěvku rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce.

Závislost osoby na pomoci jiné fyzické osoby se dělí na stupně od I. lehké závislosti až po IV. Stupeň úplné závislosti, přičemž se závislost posuzuje dle schopnosti provádět 10 k životu potřebných činností jako je např. mobilita, stravování či orientace. Od těchto stupňů se pak odvíjí výše příspěvku, která v případě úplné závislosti dosahuje 19 200 Kč za jeden kalendářní měsíc.

³⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2022. Sociální práce a sociální služby. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [Online] 26. 10 2022.

3.2.2 Sociální služby

Stát zákonem č. 128/2006 Sb. také zajišťuje 3 druhy sociální služby, a to sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Tyto služby se rozdělují podle rozsahu pomoci státu.³⁶

Ambulantní forma znamená, že za sociální službou chodí jedinec sám. Je tomu tak například v denních centrech neziskových organizací, která se starají o bezdomovce a jiné sociálně vyloučené jedince každý den od zhruba 8:00 do 18:00.

Terénní služba se oproti ambulantní vyznačuje návštěvou sociálního pracovníka přímo u jedince vyžadující tuto službu, jelikož není schopen zajistit si sám službu ambulantní. Tedy, je například imobilní či duševně nemocný a není schopen přemístit se ze svého běžného sociálního prostředí. Konkrétním příkladem jsou terénní programy neziskových organizací, které obchází předem vytipované skupinky sociálně vyloučených osob nebo sociální pracovníce, které pomáhají s chodem domácnosti či podáváním léků senilním lidem.

Posledním typem sociálních služeb je služba pobytová. Ta nastává v okamžiku, kdy není možné provést terénní ani ambulantní péči. Jsou to buďto krátkodobé pobyty jako jsou týdenní stacionáře nebo dlouhé pobyty ve formě domovů pro seniory či domovy pro duševně nemocné.³⁷

Obce i kraje mají za úkol zjišťovat potřeby poskytování sociálních služeb na svém území a spolupracují společně s okolními obcemi a kraji. To vše řídí a kontroluje ministerstvo podle §96 z. č. 108/2006 Sb., včetně činností sociálních služeb. Ministerstvo může dále zřídit zařízení sociálních služeb jako státní příspěvkovou organizaci. V Plzni je to například Městský ústav sociálních služeb města Plzně, tedy příspěvková organizace, která v současné době provozuje čtyři pobytová zařízení sociálních služeb.³⁸

Financování sociálních služeb je řízeno částí 6 § 101 zákona č. 108/2006 Sb. Krajům MPVS poskytuje ze státního rozpočtu účelové dotace, které hradí běžné výdaje související s poskytováním sociálních služeb, přičemž kraj musí na příslušný rozpočtový rok předložit žádost o poskytnutí dotace.

³⁶ Zákon č. 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách. 2006.

³⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2023. Sociální služby. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [Online] 2023. <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>.

³⁸ Pecuch, Martin. 2018. Městský ústav sociálních služeb města Plzně. Město Plzeň. [Online] 3. 8 2018. <https://www.plzen.eu/socialni-sluzby/mestsky-ustav-socialnich-sluzeb/mestsky-ustav-socialnich-sluzeb-mesta-plzne.aspx>.

3.2.4 Státní organizační složky státu a příspěvkové organizace Ministerstva práce a sociálních věcí a jejich činnost

Mezi hlavní a nejznámější organizační složky státu v oblasti sociálních věcí patří Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ) zabezpečující věci důchodové, nemocenské, mateřské atd. MPVS dále zřizuje Úřad práce ČR, který má celostátní působnost skrze generální ředitelství, krajské pobočky a pobočky pro hlavní město Praha a byl zřízen zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů.

Příspěvkovými organizacemi zřizované MPVS jsou například Centrum sociálních služeb Hrabyně nebo Centrum Kociánka v Brně.

3.2.5 Praktické postupy Housing first a Housing ready

V rámci Operačního programu Zaměstnanost z roku 2019 (viz kapitola 3.1) nastavilo Ministerstvo práce a sociálních věcí postup pomocí postupů Housing first a Housing ready. Tento program vyvinul Dr. Sam Tsemberis v New Yorku v 90. letech 20. století. Rozdíl mezi těmito dvěma postupy je v rámci dosažení bydlení, kdy jeden postup jedince na bydlení v bytě připravuje skrze jednotlivé kroky, a druhý postup jedince primárně zabydlí v bytě a udělá mu tak stabilní prostředí pro řešení zbývajících problémů.

Housing first, („bydlení především“) představuje řešení pro jedince, kteří opakovaně padají zpět na nejnižší sociální úroveň, ačkoliv mají snahu o řešení své situace. Většina bezdomovců, kteří se snaží skrze neziskové organizace dostat na lepší životní úroveň, postupuje postupně od služeb denního centra, přes azylový dům a až finálně ke svému vlastnímu bydlení. Takový proces je nestabilní a je velice pravděpodobné, že jedinec z pomyslných schůdků spadne dříve, než se do stabilního prostředí spočívající ve svém vlastním bydlení dostane. Proto se v tomto programu organizace snaží získat byty, do kterých sociálně vyloučené jedince nastěhují a veškeré mezičlánky se řeší až po nastěhování. Jedinec je tak izolován od případných problémů (např. odloučení od squatu, ve kterém se jedinec pohyboval) a cesta nápravy je pro něj lehčí.

V České republice byl tento program použit poprvé v rámci Moravskoslezského kraje. Nyní se do výzvy připojují další města. Pozdější Brněnský projekt rychlého zabydlení rodin ukázal, že až 96 % rodin, které se zúčastnily projektu housing first,

je schopno platit nájem. V Plzni byl tento program realizován pod názvem *Pilotní testování koncepce sociálního bydlení v Plzni* v letech 2017-2020, přičemž se celkové způsobilé výdaje vyšplhaly na 13 887 378 Kč.³⁹ V Plzeňském kraji se dále projektu Housing first zúčastnila organizace Ledovec v letech 2019-2022.

Housing ready („prostupné bydlení“) představuje postup skrze více stupňů než housing first, a tedy opak tohoto postupu. Získání bytu by tedy podle této metody mělo nastat až v okamžiku, kdy si jedinec projde mezičlánky a načerpá tak určité zkušenosti a předpoklady pro úspěšné bydlení. Tento způsob se v České republice prosazuje už od 90. let 20. století a je nastaven jako primární. Jedná se o pomyslné shody od terénních programů a denního centra, přes noclehárny a azylová centra až po samotné bydlení. Bydlení můžeme dělit na další stupně, a to krizové bydlení, které představuje noclehárny, azylové domy apod., poté tréninkové bydlení v podobě domů na půl cesty a nakonec sociální bydlení, které se řídí speciálními podmínkami a individuálními plány.

Schéma obou postupů můžeme vidět na obrázku č. 1.⁴⁰

Obrázek 1

Model housing first byl zahrnut do seznamu opatření v Koncepci prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020 (viz kapitola 3.2.6) pod číslem

³⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2020. Veřejný detail projektu. *Oeprační program Zaměstnanost*. [Online] 2020.

⁴⁰ Tamtéž. PROSTUPNÉ BYDLENÍ. Sociální bydlení. [Online] 2023.

<http://socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydeni/zakladni-informace-o-sb/prostupne-bydeni>.

5.1.2j. Toto opatření bylo plněno, přičemž budou k již vzniklým evaluacím přibývat další materiály a praktické zkušenosti, které bude možné využít v budoucnu.⁴¹

3.2.6 Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020

Z prostředků ESF (viz kapitola 3.1) byla v roce 2012 Ministerstvem práce a sociálních věcí schválena Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020 (dále jen „Koncepce“).

Jedná se především o sepsaný postup a plán pro prevenci bezdomovectví. Jak uvádí MPVS již v úvodu Koncepce: *„Bezdomovectví jako závažná forma sociálního vyloučení představuje kontinuální společenský fenomén, jehož řešení si vyžaduje komplexní přístup.“* Kvůli tomu byl vytyčen cíl *„Udržení hranice počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech bez zaměstnané osoby do roku 2020 na úrovni roku 2008.“*

Koncepce byla sepsána v souladu s prohlášením Evropského parlamentu a obsahuje čtyři základní oblasti – oblast přístupu k bydlení, oblast sociálních služeb, oblast přístupu ke zdravotní péči a oblast informovanosti, zapojení a spolupráce.

Díky koncepci také vznikla Expertní skupina pro řešení problematiky bezdomovectví, která úzce spolupracuje s Komisí pro sociální začleňování Ministerstva práce a sociálních věcí.⁴²

Komplexní model práce s bezdomovci spočívá v uceleném chápání a přístupu k bezdomovectví ve všech fázích procesu, tedy prevence, aktuální pomoc a začlenění. Kromě podpory prevence také Koncepce usiluje o doplnění a ustálení sítě služeb, např. samostatné bydlení.

V roce 2020, tedy závěrečným rokem tohoto projektu, byla vydána Zpráva o plnění Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020. Koncepce každé opatření podrobně popisuje plnění včetně případného financování a uvádí stanovisko *opatření je plněno, opatření je plněno částečně a opatření nebylo splněno.*

Zpráva monitoruje dohromady 40 opatření, z toho:

- 12 opatření byla splněna

⁴¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2014. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. Praha : autor neznámý, 2014. ISBN 978-80-7421-062-4

⁴² Tamtéž. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. Praha : autor neznámý, 2014. ISBN 978-80-7421-062-4.

- 14 opatření byla splněna částečně
- 14 opatření splněna nebyla.

Splněná opatření

Do splněných opatření patří například opatření 5.1.2e *vytvoření metodiky pro sociální pracovníky ale i jiné osoby, které přichází do kontaktu s cílovou skupinou, k vytváření sítí služeb za účelem vyhledávání ohrožených osob*. Byla tak přijata novela vyhlášky č. 332/2013 Sb., o vzoru standardizovaného záznamu sociálního pracovníka, která slouží k předávání informací pro ostatní sociální pracovníky a sociální zřízení.

Opatření 5.1.2f zaměřené na tvorbu pilotních projektů zaměřených na sociální inovaci v oblasti prevence a řešení bezdomovectví bylo taktéž splněno. Mezi opatřeními pro zlepšení péče o dítě do tohoto opatření také spadá příprava metodických a informačních materiálů a seminářů o postupu Housing First (viz kapitola 3.2.5.) S Housing first souvisí také opatření č. 5.1.2j, které uvádí tříleté odzkoušení tohoto modelu. Do tohoto projektu se zapojilo 13 realizátorů, kteří spravovali 213 bytů.

Splněné opatření PMVS uvádí také č. 5.4.2j *Vytvoření Vytvoření konkrétních a jasných návodu, co dělat v nepříznivé situaci spojené s bydlením, pro osoby ohrožené ztrátou bydlení, bezdomovce, pro pracovníky ve zdravotních a sociálních službách, zaměstnance ÚP ČR, členy městské policie a Policie ČR aj*. Byly vypracovány metodické materiály s konkrétními postupy v případě nepříznivých situací ztráty bydlení. Tato metodika byla distribuována do všech krajů a obcí s rozšířenou působností. Jedním z těchto kroků je například informování sociálního zařízení v případě, kdy se na Úřad práce dostaví osoba bez bydlení.

Opatření 5.1.2o jedná o *Podpoře obcí k vytváření plánů pro řešení sociálních potřeb občanů na území obce spojených s bydlením s využitím financování z fondů EU*, která má jeden z kroků vytvoření zákona o sociálním bydlení vymezující role jednotlivých aktérů tak, aby zejména obce měly přístup k finanční podpoře při zavádění nástrojů sociálního bydlení. Závěrečné stanovisko tohoto opatření zní: „Z pohledu MPS je již dostatek podkladů, které ukazují prospěšnost konceptů Housing First (resp. Rapid Re-housing). Opatření je plněno.“

Nesplněná opatření

Velmi důležitým opatřením 5.1.2ch je opatření č. 5.1.2ch *Zabezpečení návaznosti nástrojů sociální politiky na odpovídající nástroje bytové politiky umožňující co nejrychlejší přechod osob z bezdomovectví do trvalého bydlení (zejména vytvoření systému bydlení s podporou.)* Toto plnění ovšem nebylo splněno, dle stanoviska dosud žádný systém nevznikl.

Opatření 5.1.2c *Zjišťování skutečných potřeb osob ohrožených ztrátou bydlení nebo bezdomovců v místě/regionu v souvislosti s prevencí a řešením bezdomovectví v rámci strategií sociálního začleňování obce/kraje* nebyla kvůli vysoké roztržitosti metodik kompletně splněna.

Negativní stanovisko se vytvořilo také u opatření 5.1.2d *Zefektivnění sociální práce na obcích/krajích a ÚP ČR, zejm. za účelem posílení terénní sociální práce (včetně práce s osobami před opuštěním institucionální péče nebo výkonu trestu odnětí svobody za účelem prevence bezdomovectví) v souladu suplatněním metodiky výpočtu pracovníků podle Doporučeného postupu MPSV č. 1/2012.* Postup se měl držet podle 2 kroků, a to vypracování návrhu věcného záměru zákona o sociálních pracovnících a posílení sociální práce na obcích realizované v souladu se Strategií sociálního začleňování 2014-2020. Podle závěrečného stanoviska MPS považuje podpory za potřebné, avšak doposud nevedou k řešení problému osob opouštějící instituce.

Nesplněným opatřením se stalo též opatření 5.1.2k *o profesním ukotvení postavení práv a povinností a kompetencí sociálních pracovníků, včetně sociálních kurátorů a sociálních pracovníků ve věznicích aj. prostřednictvím přijetí zákona o sociálních pracovnících.* MPVS v roce 2020 pracovalo na úpravě návrhu zákona o sociální práci. To bylo ovšem přerušeno z důvodu stažení návrhu z legislativního plánu pro rok 2020 a zařazen do legislativního plánu pro rok 2021. Opatření pro vymezení kompetencí sociálních pracovníků tak bylo řešeno novelizací zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. V listopadu 2022 byl návrh novely předložen s předpokládanou účinností k 01.07.2023.

Opatření 5.2.2a taktéž nebylo splněno. Jedná se o *Otevření stávajících sociálních služeb pro cílovou skupinu bezdomovců (chráněné bydlení, podpora samostatného bydlení, domovy se zvláštním režimem), např. otevření domovů se zvláštním režimem cílové skupině bezdomovců, kteří již nejsou schopni využívat klasické služby pro bezdomovce, např. azylový dům, nebo nemohou být dále umístěni ve zdravotnickém zařízení.* Toto opatření je jedno z klíčových faktorů pro

bezproblémový chod mezi neziskovými organizacemi a nemocnicemi, který, jak se ukazuje v praktické části práce, není v praxi tak plynulý, jako se v teorii uvádí. Samotné MPVS však ve stanovisku tohoto nesplněného opatření uvádí, že počet lidí trpící závislostí na alkoholu a komorbiditami s tím spjatými, kteří sociální služby potřebují, stoupá.

Také opatřením 5.2.2c s názvem *Podpora opatření vedoucích ke snižování prahu služeb sociální prevence (zejména zmírňování vstupních podmínek pro uživatele)* se neziskové organizace setkávají velmi často, kdy nejsou schopni, většinou ani právně způsobilí) poskytnout jedinci potřebnou péči, a proto nemohou jedince do zařízení přijmout. Nesplněné opatření tohoto cíle vysvětluje MPVS pro nedostatečnost legislativního ukotvení pro pobytové sociální služby.

Opatření 5.2.2d, a tedy *Vytváření bezprahových kapacit pro zimní ubytování bezdomovců, které nebudou mít podobu provizorií s podporou pro zajištění terénních služeb pro bezdomovce ze strany poskytovatelů a sociálních služeb a místní samosprávy* nebylo plněno. Poskytování pomoci v zimním období se děje stále pouze formou provizorií.

Částečná plnění

Částečného plnění dosáhlo například opatření 5.1.2g *Systematizace aktivit a činnosti zaměřených na prevenci bezdomovectví a sociálního vyloučení na ORP a krajích*. Jedná se o prevenci zadlužování formou protidluhového poradenství či zprostředkování pomoci. Jako hlavní důvod, proč je toto opatření plněno částečně, uvádí MPVS „*neukotvení primární prevence v legislativě a s tím související potřeba financování této oblasti.*“

Poslední zpráva Koncepce z roku 2020 shrnuje cíle a plnění za celý projekt. Na Koncepci začal navazovat v roce 2021 nový projekt *Strategie sociálního začleňování 2021-2030* dle usnesení vlády ČR č. 55 ze dne 20.01.2020.⁴³

Strategie sociálního začleňování 2021-2030 taktéž zastřešuje témata v oblasti sociálního začleňování osob a boj s chudobou a vymezuje priority a financování ze

⁴³ Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2014. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. Praha : autor neznámý, 2014. ISBN 978-80-7421-062-4.

zdrojů České republiky i Evropské unie, do níž se po rozhodnutí přidala také témata bezdomovectví vzhledem k ukončení platnosti Koncepce.⁴⁴

⁴⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2023. Strategie sociálního začleňování 2021–2030. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [Online] 10. 1 2023. <https://www.mpsv.cz/strategie-socialniho-zaclenovani-2021-2030>.

3.2 Nestátní neziskový sektor

Pojem neziskový sektor představuje organizace, které nejsou založené za účelem výtěžku. V případě zisku jej vrací zpět do své činnosti. Jak už název nestátní napovídá, nejsou zřízeny státem, ovšem, byl zřízen orgán Rada vlády, která plní koordinační, iniciativní a poradní činnosti v této oblasti. Jedná se tak o soukromoprávní organizaci.

Rada vlády zařazuje do kategorie nestátní neziskové organizace (dále jen „NNO“) 5 druhů organizací – Spolky, nadace a nadační fondy, ústavy, evidované církevní právnické osoby a obecně prospěšné společnosti.

Ministerstvo financí uvádí jako zdroj financí pro neziskové organizace podporu ze státního rozpočtu a daňové zvýhodnění.

Financování formou dotací či příspěvků upravuje zákon č. 218/2000 o rozpočtových pravidlech, kde podle § 7 písm. f tohoto zákona jsou ze státního rozpočtu hrazeny *dotace právnickým osobám, které jsou založeny nebo zřízeny k poskytování zdravotních, kulturních, vzdělávacích a sociálních služeb a k poskytování sociálně-právní ochrany dětí a fyzickým osobám, které takové služby nebo sociálně-právní ochranu dětí poskytují, a to výhradně na tyto účely.*⁴⁵

Zastupitelstvo Plzeňského kraje schválilo dne 06.02.2023 poskytnutí finančních prostředků na poskytování služeb obecného hospodářského zájmu v rámci dotačního programu „Podpora sociálních služeb dle § 101a zákona o sociálních službách, Plzeňský kraj“ usnesením č. 1099/23. Celková výše příspěvků činí 1 206 860 304 Kč. Plzeňský kraj uvádí v elektronické příloze všechny podporované organizace. Patří do nich sociální služby jako jsou například terapeutické dílny, pečovatelské služby či terénní programy.⁴⁶ Pro tuto práci je důležité zmínit podporu Městské charity Plzeň, která je rozdělena do částí nízkoprahová denní centra, terénní programy, osobní asistence, azylové domy, noclehárny či chráněné bydlení.⁴⁷ Dohromady charita pro rok 2023 získá 34 722 484 Kč.

Ovšem, podle § 14 tohoto zákona není na finanční výpomoc či na dotaci právní nárok. Organizace musí podat žádost o poskytnutí dotace, která bude nést podmínky uvedené v odst. 3 § 14 tohoto zákona.

⁴⁵ Zákon č. 218/2000 Sb. Zákon o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla). 2000.

⁴⁶ Burešová, Kateřina. 2023. Rozdělení finančních prostředků na rok 2023. Plzeň : Plzeňský kraj, 2023.

⁴⁷ Konkrétní služby a podrobný rozpis financování služeb Charity Plzeň tato práce popisuje v praktické části v rámci Domova sv. Františka

Proces daňového zvýhodnění NNO je upraveno zákonem č. 586/1992 Sb., o dani z příjmu, ve znění pozdějších předpisů. Podle § 17a se NNO považuje za „*veřejně prospěšného poplatníka*“ z důvodu vykonávání činnosti, která není podnikání, svým právním jednáním, statutem, stanovami, zákonem nebo rozhodnutím orgánu veřejné moci. Tento zákon také jmenuje příspěvkové organizace jako poplatníka s úzkým základem daně, který negeneruje zisk, a tedy nepodléhá dani z příjmu.⁴⁸ V § 18a nalezneme taxativní výčet předmětů, které jsou a nejsou daně veřejně prospěšným poplatníkům:

- Příjmy z nepodnikatelské činnosti (pokud jsou výdaje/náklady vyšší)
- Dotace, příspěvek nebo podpora z veřejného rozpočtu
- Podpora od Vinařského fondu
- Výnos daně či poplatku, které plynou obci nebo kraji
- Úplata jako příjem státního rozpočtu za užívání státního majetku nebo nájem a prodej státního majetku.

Naopak předmětem daně veřejně prospěšného poplatníka je vždy:

- Z reklamy
- Z členského příspěvku
- V podobě úroku
- Z nájemného (s výjimkou nájmu státního majetku).⁴⁹

⁴⁸ Ministerstvo financí České republiky. 2012. Neziskové organizace. Ministerstvo financí České republiky. [Online] 20. 6 2012. <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/podpora-z-narodnich-zdroju/neziskove-organizace>.

⁴⁹ Zákon č. 586/1992 Sb., Zákon České národní rady o daních z příjmů. 1992.

4 Domov Sv. Františka

Pro praktickou část této práce byla zvolena stáž v neziskové organizaci Domov sv. Františka zabývající se sociální péčí především o sociálně slabé či vyloučené jedince. Domov sv. Františka, který sídlí v Plzni, spadá pod Městskou charitu Plzeň.⁵⁰

4.1 Městská charita Plzeň

Městská charita Plzeň (dále jen „MCHP“) je veřejnou církevní právnickou osobou, pod kterou patří Domov sv. Františka.

V Plzni působí dvě oddělené charity sesterského vztahu a stejného zájmu, tedy zmíněná MCHP, a Diecézní charita Plzeň, která spadá do plzeňské diecéze (celkem 8 diecézí po celé České republice). Sociální péče plzeňské Diecézní charity je provozována např. v Domově sv. Alžběty či v Domažlicích v podobě domova pro seniory.

Služby MCHP jsou na území Plzně vykonávány:

- v *Domově sv. Jiří*, městská část Doubravka – domov pro seniory
- v *Domově sv. Františka*, sídlící v blízkosti hlavního nádraží – nízkoprahové denní centrum, noclehárny, azylový dům a terénní program
- v *Domově sv. Zdislavy*, městská část Bory a dále pobočka v Radobyčicích – pobyt pro matky s dětmi v tísní
- v *Domově sv. Aloise*, městská část Slovany – domov se zvláštním režimem
- *Charitní ošetřovatelská a pečovatelská služba*, Lobzy – terénní program
- *Osobní asistence*, městská část Lochotín – terénní služby pro osoby s tělesným postižením
- *Domácí hospicová péče* – terénní program
- *Domov sv. Zity* – Chráněné bydlení – pobytová služba pro seniory a osoby se zdravotním postižením
- *Tísňová péče* – terénní program.

⁵⁰ Pojem charita vychází z latinského slova caritas (=slitování, smilování), tedy láska k pomoci druhému.

4.1.1 Domov sv. Františka

Domov sv. Františka MCHP je provozem 4 různých činností největším sociálním zázemím pro sociálně vyloučené osoby v Plzni. Zařízení vzniklo v roce 1994 se záměrem poskytovat péči pouze pro 6 klientů. Od roku 2000 sídlí v Plzni ve Wenzingově ulici 5 a počet klientů se navýšil na zhruba 60 lidí denně.

Činnost Domova sv. Františka se skládá ze 4 různých okruhů, přičemž obsahuje všechny 3 služby v poskytování péče.⁵¹ Provozuje pobytovou péči v podobě azylového domu, dvě ambulantní jako denní centrum a noclehárnu a terénní program. Sociální pracovníci mají rozdělený pracovní úvazek vždy do tří těchto okruhů, část pracovníků má do pracovní doby také přidán 4. okruh terénního programu. Mají tedy přehled o činnostech i klientech v každém okruhu.

Klientelou těchto služeb jsou sociálně slabí jedinci vykazující sociálně patologické chování. Avšak jediná možná služba je zde služba prevence, nikoli však péče. To se ale v praxi ukazuje jako jeden z mnohých problémů z důvodu častého hybridního stavu jedince.

Jako zdroj financování Domova sv. Františka jmenuje ředitel organizace Mgr. Džemal Gërbani např. každoroční tříkrálovou sbírku. Městská charita v roce 2023 získala po rozdělení sbírky celkem 410 000 Kč, z toho 200 000 Kč (40 %) bylo přiřazeno Domovu sv. Františka se záměrem „*zamezování sociální a zdravotní újmy osobám bez přístřeší, vytváření prostoru pro znovuzískání zákl. hygienických a společenských návyků, atd.*“. Gërbani ale poté také uvádí, že roční provoz celého zařízení vyjde na zhruba 6 mil. Kč.⁵²

4.1.2.1 Nízkoprahové denní centrum

Nízkoprahovost představuje pomoc se sociální interakcí pro všechny jedince nezávisle na pohlaví. Takovéto služby se rozdělují na výchovné, vzdělávací, terapeutické či služby pomáhající uplatňovat práva a zájmy jedince, přičemž jsou tato centra rozdělena podle klientů, a to na dospělé a děti a mladiství.

Nízkoprahové denní centrum sv. Františka zajišťuje pro osoby starší 18 let nejzákladnější potřeby stravy, osobní hygieny a zajištění pomoci s administrativou státní správy. Jedinec si zde může obstarat kompletní hygienu, zprostředkovat si stravu např. pomocí kuchyňky, je zde také možnost poradit se se sociálními

⁵¹ Viz kap. 3.2.2 Sociální služby

⁵² Charita Česká republika. 2023. Využití tříkrálové sbírky. Tříkrálová sbírka. [Online] 2023. <https://www.trikralovasbirka.cz/vyuziti/>.

pracovníky o jeho životní situaci, případně také možnost získání úvěrového jízdného na vlak. Šaty si jedinec může vyprat i vyžehlit, případně je mu poskytnut potřebný kus oblečení.

Základní podmínka pro vstup do zařízení denního centra je schopnost mobility a plně schopné sebeobsluhy.⁵³

4.1.2.2 Noclehárna

Noclehárna je ambulantní způsob poskytování pomoci, díky kterému si osoby bez přístřeší mohou zajistit osobní hygienu s přenocováním a poskytnutím základní stravy. Jedinec nesmí trpět nebezpečnou akutní infekční chorobou či parazity. Díky možnosti hygieny a vstupním kontrolám centrum úspěšně snižuje výskyt těchto parazitů a tvoří a zlepšuje denní návyky klientů.

V roce 2020 využilo noclehárnu sv. Františka celkem 341 osob.⁵⁴

4.1.2.3 Azylový dům

Poskytování azylového domu je na rozdíl od předchozích zařízení pobytový způsob. Jedná se o poskytování služeb celodenně, od ubytování po zajištění stravy a řešení životní situace. Zařízení je vedeno velmi individuálně ke každému jedinci tak, aby docílili maximální samostatnosti a soběstačnosti jedince v rámci legálních finančních příjmů i motivace. Dalším důležitým faktorem, který je potřeba obnovit nejen u zařízení azylového charakteru, je obnovování a udržení si vztahů s okolím a druhými osobami.⁵⁵

4.1.2.4 Terénní program

Terénní programy jsou provozovány za účelem zprostředkování kontaktu se sociálně slabým jedincem a nabídnutí pomoci v jeho přirozeném prostředí. Díky sociálním pracovníkům, kteří ví o možném výskytu těchto osob, můžeme monitorovat jejich pohyby a sídla a odhadovat tak možná útočiště.⁵⁶ Terénní program je většinou první seznámení se sociální službou.

⁵³ Magistrát města Plzně. 2023. DOMOV SV. FRANTIŠKA - NÍZKOPRAHOVÉ DENNÍ CENTRUM. *Pomáhající Plzeň*. [Online] 2023.

⁵⁴ Městská charita Plzeň. 2023. Domov sv. Františka - noclehárny. Městská charita Plzeň. [Online] 2023. <https://www.mchp.cz/adresar/?s=domov-sv-frantiska-nocleharny>.

⁵⁵ Tamtéž. Domov sv. Františka - azylový dům. Městská charita Plzeň. [Online] 2023. <https://www.mchp.cz/adresar/?s=domov-sv-frantiska-azylovy-dum>.

⁵⁶ Městská charita Plzeň. Domov sv. Františka - terénní program. Domov sv. Františka - terénní program. [Online] 2023. <https://www.mchp.cz/adresar/?s=domov-sv-frantiska-terenni-program>.

5 Výzkum

Stáž v Domově sv. Františka byla rozdělena na dva dny, přičemž první den, 27.09.2022, byl veden rozhovor s vedoucím komplexu panem Mgr. Džemalem Gërbanim o chodu organizace a všech jejích částí. Následně byl uskutečněn průzkum okruhů činnosti Domova sv. Františka, a to návštěvou denního centra, azylového domu a noclehárny. Druhý den, 28.09.2022, byl zaměřen na terénní program Domova sv. Františka a zkoumání jednání terénní skupiny a bezdomovců v praxi.

V průběhu výzkumu jsem byla vždy doprovázena ten den sloužícím sociálním pracovníkem Domova sv. Františka, který mi vysvětloval konkrétní úkony v daném okruhu působnosti. Pracovníka jsem nechala hovořit a doptávala se pouze na doplňující otázky. Nicméně, každý z nich podával velmi mnoho bohatých informací, a tak nebylo do slov respondenta příliš zasahováno.

Důležitou věcí pro problematiku bezdomovectví a jeho řešení je četnost poskytovatelů sociálních služeb v okolí. Protože se výzkum prováděl v Plzni, nabízel se průzkum výskytu okolních středisek poskytující péči a pomoc. Pokud pomineme Plzeň a její blízké okolí, jiné sociální péče se například na západ vyskytují až v Domažlicích, tedy ve vzdálenosti téměř 55 km od sebe. Další sociální péče je pak v podobně vzdálených Klatovech. To je ukazatelem toho, že se bezdomovci nejvíce soustřeďují v krajských městech a jejich centrech, a proto se i sociální zařízení soustředí hlavně na krajská města.

Sociální služby jsou řízeny předpisy, které je nutné dodržovat již při vstupu. To často způsobuje, že si sociálně vyloučený jedinec nemůže zprostředkovat lepší životní podmínky. Nejčastějším důvodem je závislost na alkoholu, poněvadž Domov sv. Františka dovoluje klientům vstup do pouze 0,7 ‰ alkoholu v krvi. Samozřejmě ani jedinci jiné např. drogové závislosti nejsou v zařízení vítáni. Gërbanim dodává, že by bylo do budoucna určitě dobré přehodnotit tato kritéria, aby se dalo pracovat s větší množinou jedinců.

V předešlých letech bylo dalším velmi častým důvodem vlastnění psa, který do zařízení s majitelem nesměl. To se ale změnilo díky zřízení boudy, a tak mohou být psi v noclehárně, v azylovém domě i v denních centru spolu s majitelem.

Méně časté, ale stále vyskytující se, jsou např. skupina nebo pár, kteří jednoduše nemají zájem být ubytováni s ostatními bezdomovci.

5.1 Seznámení s chodem zařízení s vedoucím Domova sv. Františka

Domov sv. Františka provozuje čtyři různé sociální služby. Tyto služby jsou klasifikovány jako služby prevence, přičemž každá z nich musí mít svou vlastní administrativu. Domov se tak setkává se čtyřnásobnou administrativou.

První styk se sociálními pracovníky v kamenném zařízení je zprostředkován skrze vstupní okénko v hlavní budově, přes které se klienti domlouvají s pracovníky, dostávají jídlo apod.

V době rozhovoru byla v areálu prováděna stavba nové budovy, která bude sloužit pro provoz denního centra a nocleháren. Budova bude mít 3 podlaží, přičemž v přízemí budou prostory denního centra a v patrech bude noclehárna rozdělena na mužskou v jednom patře a ženskou v druhém. Zařízení tím rozšíří kapacitu noclehárny na 60 míst a provzdušní také prostředí dosavadního denního centra. Kolaudace je plánována na konec června 2023.

Taktéž Armáda spásy staví ve stejné ulici jako je Domov sv. Františka tzv. Mokrý azylový dům. Tento azylový dům však bude povolovat možný přístup k alkoholu. Důvodem je striktní podmínka střízlivosti v klasickém azylovém domě a s tím spojením alkoholicí, kteří kvůli své závislosti nemohou do žádného ze zařízení přijít. Důležitou podmínkou je ale to, že každý jedinec bude moci požívat alkohol pouze sám a ve svém pokoji. To zapříčiní, že člověk nebude mít při požití alkoholu kontakt s ostatními klienty a konzumace alkoholu pro něj tedy nebude tak atraktivní jako setkávání se s jinými lidmi.

5.1.1 Zaměstnanci

Administrativní činnost provádí každý sociální pracovník, který sepisuje podrobný popis své denní činnosti a konkretizuje v něm své klienty. Ve vztahu s počtem klientů jsou zaměstnanci více než vytíženi, denně totiž jen denní centrum navštíví zhruba 60-70 lidí, přičemž v zařízení pracuje na trvalý pracovní poměr 16 zaměstnanců. Všichni zaměstnanci mají rozdělený pracovní úvazek do 3, terénní pracovníci dokonce do všech 4 okruhů, ve kterých se pohybují podle potřeby klientů a situace.

Zaměstnanci v sociálních službách musí mít vzdělání sociálního pracovníka, nejméně střední školu sociálního zaměření. Nastává otázka, zda jsou sociální pracovníci připraveni čelit různým negativním situacím při komunikaci s klienty nebo zda jsou schopni s klientem jednat dle norem. Jak však tvrdí Gërbani: *„Já si myslím, že přesně mluvit s klienty se nejde naučit. Dobrého sociálního pracovníka vůbec nedělá vzdělání. Já jsem tady 22 let, měl jsem spousty kolegů různě vzdělaných, různě inteligentních a nemělo vliv to, jak byli inteligentní. Vždycky to byla z 99 % povaha, která nemá nic moc společného se vzděláváním. Skvělý samozřejmě je kolega, který má tuto povahu, je inteligentní a k tomu má ještě vzdělání. A takoví kolegové tady jsou. Málokdy má ale sociální pracovník všechny tři věci. Důležitý je dar umět správným způsobem komunikovat“.*

Všichni sociální pracovníci mají zkušenosti s poskytováním služby v kamenné budově a součástí jakýchkoli soc. služeb je ze zákona povinné vzdělávání se. Každý tedy musí mít kurz Pracovník v sociálních službách. Řada z nich má vystudovaný obor Sociální práce. Každý navíc musí za rok absolvovat minimálně 24 hodin určitého akreditovaného vzdělávání. Pracovníci se pak domlouvají s vedením, jaké kurzy by chtěli absolvovat dle potřeby, např. kurz, jak zvládat agresivního klienta či stáž v jiné organizaci.

Protože je Domov sv. Františka veden pod Charitou České republiky, nabízí se, zda jsou všichni sociální pracovníci duchovně zaměřeni a zda je to žádoucí pro nástup na pozici pracovníka Charity. Domov sv. Františka náboženské, konkrétně křesťanské, zaměření nevyžaduje, protože to nemá vliv na poskytování služby. Důležitou poznámkou vedoucího zařízení ale bylo, že pracovník nesmí veřejně

vyznávat svůj ateismus či víru v extremistické náboženství. Vedoucí poté dodává, že ani on při nástupu do své funkce sociálního pracovníka nebyl věřícím.

5.1.2 Metodika poskytování služby

Pro vykazování práce a chodu zařízení musí být popsány všechny činnosti se všemi klienty. Protože je ale tato sociální služba anonymní a je provozována na základě ústní smlouvy, musí mít zařízení stanovený způsob, jak bude své klienty zaznamenávat.

Klient se musí pojmenovat tak, aby všichni sociální pracovníci věděli, o koho se jedná a pracovali s ním na základě předchozího prověření záznamu. Klient je veden pod nějakým kódem složeným ze 4 částí:

1. Přezdívka (může a nemusí být stejná jako jméno)
2. Poslední dvojčíslí ročníku narození
3. Pohlaví (M/Ž)
4. Občanství (CZ, SK, ...)⁵⁷

Příklad: Do zařízení přijde muž jménem Jaroslav, který má pokaždé červenou čepici a mluví plyně česky. Po dotázání ročníku narození bude jeho přezdívka *Č.čepice75MCZ* nebo *Jarda75MCZ*.

Klient je poté přiřazen jednomu z pracovníků, který pro klienta připraví individuální plán a pomůže s vyřizováním dokumentů. V individuálním plánu se nastaví hlavní cíle jedince a jednotlivé kroky pro splnění těchto cílů. Pomoc od sociálních pracovníků spočívá nejprve v získání rodného listu jedince. Následujícím důležitým krokem je pomoc získat občanský průkaz. Zařízení preferuje nejrychlejší způsob vydání občanského průkazu, a to tzv. rychlou občanku, kterou je jedinec povinen uhradit za 500 Kč. Ale protože zaplacení 500 Kč není pro klienta možné, poskytuje zařízení půjčku na tyto úhrady. V praxi se ovšem častokrát stává, že jedinec získává novou občanku i 10x za rok, a zařízení tak musí navíc platit pokuty za opětovné vystavení. S občanským průkazem si již může jedinec zažádat o sociální dávku a jiné nápomocné sociální služby. Pokud se sociálně vyloučený jedinec rozhodne a bude chtít zlepšit si svou životní situaci, trvá tento proces vyřizování průkazu a začlenění do programu v řádech týdnů.

Pomoc neziskové organizace jako je Domov sv. Františka ovšem nezaručuje poskytnutí všech potřebných sociálních služeb, zejména sociální byty. Podle Gërbanioho se z Domova sv. Františka do sociálního bytu nebo domova se zvláštním

⁵⁷ Až třetina klientů není občanem České republiky.

režimem dostane v průměru jeden člověk za rok. Protože nejsou kapacity domů se zvláštním režimem ani sociálních domů, jsou klienti směřováni na ubytovny, a to celých 90 % klientů, kteří si prošli procesem azylového domu a jiných preventivních služeb. Ubytovny jsou ale pro jedince velmi náročným prostředím, ve kterém jsou klienti vystaveni kriminalitě a případně pokušení, které je přivedlo do sociálně i finančně nestabilního stavu. Většina jedinců zkrátka nemá vůli čelit těmto okolním vlivům ubytoven, znovu propadne své slabosti a skončí opět v sociálním zařízení jako jsou noclehárny apod.

5.1.3 Zprostředkování zdravotní péče

Domov sv. Františka není jakožto sociální zařízení ambulantní povahy způsobilý provádět jakoukoli zdravotní péči na svých klientech. Pro sociálně slabé a vyloučené jedince je ovšem těžké najít praktického lékaře. Proto klientům nabízí doprovod do jakéhokoli zdravotnického zařízení dle naléhavosti situace. Velkou výhodou je v areálu Domova sv. Františka zřízená oficiální ordinace praktického lékaře vedena Poliklinikou Bory, jejíž provoz hradí město. Praktický lékař, konkrétně dva střídající se lékaři, jsou k dispozici každé úterý a středu od 14:00-17:00 pro všechny klienty Domova i jiného sociálního zařízení. Ordinace je dle personálu vytížena, ovšem ne přetížena. Hrubým odhadem do ordinace přijde 10-15 lidí denně.

Mnoho lidí bez domova nenavštěvuje nízkoprahová zařízení, a tak je lékařská pomoc poskytována v rámci terénního programu na ulicích. Od jara 2022 je uskutečňována spolupráce s Českým červeným křížem, který chodí spolu s pracovníky terénního programu a v případě nouze poskytují jedincům první pomoc.

Poskytování lékařské péče je ovšem zákonem upraveno způsobem, který nedovoluje ošetřovat pacienty mimo lékařské zařízení. Na ulici je teda možné ošetření pouze v případě první pomoci. Od roku 2020 na území České republiky působí organizace Medici na ulici, která pomáhá neziskovým organizacím ošetřovat své klienty v terénu. Od roku 2021 spolupracují i s plzeňskými neziskovými organizacemi. Díky tomu je mnoho lidí bez domova ošetřeno rovnou na ulici a sociálním pracovníkům se tak zkracuje proces řešení tohoto zranění, který by jinak dlouze vedl přes nemocnice.

Velikým problémem je ve vztahu mezi nemocnicemi a Domovem sv. Františka převzetí klientů do péče. Nemocnice musí každému hospitalizovanému pacientu poskytnout nezbytnou lékařskou péči. V případě následného doléčení je možné uložit pacienta na sociální lůžko nebo pacienta propustit do domácího ošetřování. Ovšem, lidé bez domova nejsou nemocnicemi vítáni především kvůli zjevnému nezaplacení pobytu na sociálním lůžku. Kvůli tomu nastává situace, kdy je jedinec ošetřen a následně sanitkou odvezen před brány Domova sv. Františka. Jak popisuje Gërbani: „*Stává se, že sanitka vyhodila člověka před Domovem a starejte se o něj, už není důvod k hospitalizaci. V kapse má lékařskou zprávu s textem, že byl propuštěn do domácího ošetřování na charitu bez jakékoli domluvy.*“.

Údajně ošetřený jedinec ovšem není často plně způsobilý ani dojít od brány k hlavnímu vchodu zařízení, a pracovníci tak musí jedinci do zařízení pomoc. Protože ale pracovníci Domova nejsou způsobilí k jakémukoli ošetřovatelskému, nemohou se o takového jedince dále starat. V praxi se o nesamostatného jedince v zařízení starají ostatní klienti, kteří tuto povinnost rozhodně nemají. Důležitým faktem je také to, že nízkoprahové zařízení je provozováno pro lidi, kteří se sami rozhodli jej využívat.

Proto, pokud z nemocnice předem zavolají, dělá Domov sv. Františka šetření pacienta, zda je opravdu schopný přijít.

Možným řešením by bylo zákonem upravená pečovatelská služba, která by se mohla vykonávat v ambulantním zařízení jako je Domov sv. Františka. Dalším řešením je zakročení města Plzně jakožto zřizovatele krajské nemocnice a následné zajištění např. vymezených lůžek určené přímo pro lidi bez domova. Obec také může požádat jiné pečovatelské zařízení o poskytnutí lůžka či celých prostor pro takové případy. Jak dodává personál Domova, v případě důsledné dvoutýdenní rekonvalescence v nemocničním zařízení by jedinec mohl následně do nízkoprahového zařízení dojít sám. Takto se musí o další dva týdny navíc zotavovat v prostoru a kolektivu, který na to není určen.

Zdravotní péče je v areálu poskytována i psům, které se klienti přivedou s sebou, a to díky organizaci Veterináři bez hranic, kteří na dvoře Domova sv. Františka očkují a případně čipují psy zdarma.

5.2 Denní centrum

Denní centrum je provozováno každý den od 9-15 hod. Klientu je poskytnuto základní jídlo v podobě čtvrt bochníku chleba a dva teplé nápoje (káva/čaj) s cukrem. Domov je každý týden zásobován bochníky chleba klášterem v Teplé již 6 let. Pokud budeme počítat s průměrně 60 lidmi denně, kterým je poskytována čtvrtka bochníku, spotřebuje zařízení za jeden den a pouze pro denní centrum 15 bochníků chleba. Zde je vidět velmi úzké spojení charity a jiných církevních institucí. Po domluvě se sociálním pracovníkem je možno poskytnout jedinci balíček se základními trvanlivými potravinami, které pro zařízení dodává např. potravinová banka či veřejnost.

Stejně jako ve všech ostatních sociálních zařízeních, je klientům nabídnuta možnost být křesťansky aktivním. Za svůj život se klienti většinou s náboženskou tematikou nesetkají, a proto zařízení nabízí různé náboženské akce. Domov sv. Františka pořádá každé pondělí v rámci denního centra možnost setkání s farářem, který s klienty rozebírá křesťanská témata. Dotázaný Gërbani doplňuje, že zhruba 10 lidí využije toto duchovní slovo, přičemž denní služby centra využívá 60-70 lidí. Doplňuje: „*Většina ani není věřících, zajímá je to, protože je to něco nového a radostnějšího než jejich pochmurný život.*“.

V den výzkumu okolo 9:00 hodiny bylo již na dvoře před zařízením i v samotném zařízením velmi rušno, klienti byli jednu chvíli rušeni velmi hlasitým projevem dvou hádajících se osob. Tyto spory ihned řeší sociální pracovníci a snaží se klienty udobřit. Podle slov pracovníků jsou takové potyčky denní rutinou. Uvnitř budovy se tvořila fronta u vstupního okénka, která čekala na svůj denní podíl jídla. Za tímto okýnkem jsou poté kanceláře a kuchyňka pracovníků. Část klientů je uspokojena stravou, další část klientů se dále tážou na proces svého řešeného problému. Tito klienti jsou směřováni na svého přiřazeného pracovníka, který s nimi problém řeší buď u okénka nebo ho v případě vážné či intimní povahy věci pozve do své kanceláře.

Prostor denního centra byl klidný, klienti se dívali na televizi nebo spolu hráli karetní hry. Atmosféra nebyla nijak napjatá, z klientů bylo poznat, že už režim i řád dobře znají a nemají potřebu vyvolávat konflikt mezi sebou nebo sociálním pracovníkem.

5.3 Noclehárna

Téměř stejná množina lidí využívající denní centrum se večer ubytuje v noclehárně. Domov sv. Františka poskytuje celkem 45 lůžek, z toho 17 lůžek pro ženy a 28 lůžek pro muže, které dohromady tvoří 5 místností. Pokoje jsou tvořeny palandami s ložním prádlem a jiným základním vybavením. Část lůžek je umístěna ve dvou buňkách, které působí při své vytiženosti relativně čistě.

Doba příjmu v zimě (od listopadu do března) je 18:00-19:00, v létě je to posunutě o hodinu později. Časové rozmezí je striktní v případě předem neohlášeného pozdního příchodu. Pokud by totiž Domov přijímal i mimo tuto dobu, klienti by se dokázali trousit celou noc. Pokud ale venku mrzne nebo je klient v nouzi, je Domov nápomocný a klienta přijme.

Večerka je pak ve 22:00 a ráno personál klienty budí již v 6:30. V 8:00 pak musí být všichni klienti připraveni k odchodu.

Noclezní cena činí 40 Kč/noc. Klienti ale často nemají dostatek finančních prostředků, a tak zařízení nabízí různé služby, skrze které si může jedinec odpracovat svůj nocleh. Službou se rozumí například umytí nádobí, které se nastrádalo za daný večer nebo jiná, třeba i řemeslná práce, která bude prospěšná pro chod Domova. I tento způsob je ale interně regulován, v prvním měsíci si může klient odpracovat 7 nocí, následující měsíce už pouze 4 noci.

Dalším možným způsobem zajištění si přespání je odevzdání 30 prázdných plechovek od nápojů, což napomáhá čistějšímu prostředí v Plzni. Tento způsob se dá využít opět 4x za měsíc.

Nejméně tvořivým způsobem je nocleh na dluh, a to v případě, že klient pravidelně dostává výplatu mzdy či sociální dávky. Je možné domluvit se např. na 14 dnech.

Finance si můžou klienti ukládat do trezoru k personálu. Za jeden den stáže v zařízení byla velká část klientů, kteří využili možnosti uložit si nebo vybrat si část svých úspor do trezoru v kanceláři. Každou částku si sociální pracovník zapsal spolu se jménem nebo kódem do zápisníku a vložil do obálky patřící klientu. Časté také bylo předplacení si noclehů.

5.4 Azylový dům

Azylový dům provozuje Domov v 8 2lůžkových pokojích, z toho dva pokoje jsou pro ženy. Protože jsou v azylovém domě zahrnuty všechny služby jako např. praní oblečení nebo poskytnutí hygieny, je cena za jednu noc stanovena na 150 Kč. Protože je cena vyšší, jsou v azylovém domě zejména klienti, kteří již mají sjednaný svůj individuální plán a mají již určitý příjem, ať už je to sociální dávka nebo mzda. Domov sv. Františka plánuje pro rok 2023 zvýšit kapacitu lůžek a zajistit větší dostupnost lůžek pro ženy. Kapacita bude navýšena díky předělání dvou stávajících 2lůžkových pokojů na 3lůžkové pokoje. Dále jsou v plánu alespoň 2 1lůžkové pokoje a také nový způsob rozdělování lůžek, který nebude rozlišovat pohlaví. V zařízení se často vyskytují heterosexuální páry, které musí být kvůli striktnímu rozdělení dle pohlaví odděleny. Také se tím snáze poskytne pomoc např. pro rodiče s dospělými dětmi.

Prostory azylového domu jsou udržovány, je na nich ovšem poznat velké vytížení.

5.5 Terénní program

Terénní programy provádí tři dvojice zaměstnanců, z toho každá má na starost svou část Plzně. Zařízení má město Plzeň rozděleno tak, aby žádné místo nebylo opomenuto. Případně se nová místa výskytu zjistí běžnou obhlídkou rajonu nebo na základě doporučení veřejnosti. Dvojice chodí každé pondělí, středu a pátek vždy od 11:00-16:00.

Pracovníci, oslovující se navzájem jako „teréňáci“, s jedinci hovoří o běžných tématech, což velmi napomáhá k navázání vztahu s jedincem. Zájemcům poté nabízejí pomoc v oblasti administrativy a nabídnou služby Domova, které ale většina dotázaných jedinců odmítne. Nejžádanější je ovšem nabídka materiální pomoci, která je žádaná především v zimním období. Kromě oblečení má zařízení také k nabídnutí spacáky či karimatky. V případě hladovění jedince mohou pracovníci nabídnout i jídlo. Pokud má osoba psa, může se dotázat granulí.

V případě squatů nastává problém při vstupu na pozemek. Jedná se o vstup na pozemek cizí osoby, mnohem větším rizikem je ale vstup pracovníka, kde to dosud nezná a neví, co může očekávat. V Plzni se bezdomovecký squat nachází na Skvrňanech, který personál popisuje jako docela hezký a čistý. Občas jsou squaty povoleny samotným majitelem pozemku.

Výzkum terénního programu pro tuto práci byl sjednán na středů s dvojicí spravující oblast Centrálního autobusového nádraží Plzeň (dále jen „CAN“), okolí DEPO2015 a Náměstí Republiky. V kanceláři Domova sv. Františka byla provedena příprava a sbalení všech potřebných věcí jako např. sušenky a oblečení. Prvním kontaktem se stala skupina čtyř mladých lidí posedávající v ulici Americká s PET lahvemi s alkoholem. Dvojice pracovníků se dotázala, zda nepotřebují určitý kus oblečení, načež skupina ihned reagovala a dožadovala se mikiny a kalhot. To jim dvojice poté slíbila na další den. Pracovník skupině nabídl odbornou všestrannou pomoc v zařízení Domova. Mladý muž ovšem nabídku odmítl se slovy: „*Ale vždyť já jsem alkáč, já bych tam stejně nemohl*“. Pokud by byl zřízen Mokřý azylový dům, který blíže popisuje kapitola 5.1, nebyl by již důvod alkoholu problémem.

Následující skupinou byla skupina tvořící matka s dvěma syny bydlící pod železničním mostem u DEPO2015. Pracovníci poskytli matce mobilní telefon, ze kterého si mohla zavolat svému zaměstnavateli a zeptat se, kdy jí bude vyplacena mzda. Peníze totiž potřebovali na jízdenku do jiného města. Tím také odmítl pomoc v zařízení Domova sv. Františka se slovy, že za chvíli stejně odjíždí z Plzně. Synové byli zdravotně způsobilí, ovšem vše za ně řešila matka. Skupina také vlastnila štěně, které nevykazovalo žádné znaky podvýživy, a byly mu od pracovníků poskytnuty granule.

V centru CAN byl větší výskyt osamělých jedinců, kteří se spolu příliš nezdržovali. U každého jedince byla nabídnuta pomoc v rámci zařízení. Jistý muž pokročilého věku se zmínil, že do Domova sv. Františka dochází, ale stejně tak dochází jiné dny do jiných nízkoprahových zařízení.

Na rohu křižovatky na Sadech pětaticátníků byl zpozorován shluk mladých lidí vykazující známky drogové závislosti. Pracovník poté dodává, že muž vedoucí tuto skupinu je pro ně již známý. To se projevilo i v projevu pracovníka, který byl svéráznější než projev k předešlým skupinám. Svéráznost ovšem byla zcela namístě, a pracovník tak dosáhl požadovaného respektu.

Poslední skupinou byla skupina shlukujících se lidí u Hlavní pošty. Skupina byla tvořena vozíčkářem, o kterého se různě, ale hlavně nepravidelně, starali ostatní vyloučení jedinci. Po krátkém vyhodnocení situace byl pracovník přesvědčen, že muž pokročilého věku na vozíčku musí být ihned ošetřen vzhledem k jeho mokvajícím ráně na noze. Vozíčkář ovšem oponoval, že to není nic hrozného. Pracovník poté zavolał pomoc pro ošetření rány, nejspíše MNU, a informoval je o

poloze a stavu pacienta. Během toho stihli odejít všichni ostatní jedinci a vozíčkář se ocitl sám.

Sociální pracovníci terénního programu většinu sociálně vyloučené jedince znali a věděli, jak s nimi komunikovat.

Nutno zmínit, že kolem všech míst, kde se sociálně vyloučení jedinci vyskytují, chodí autor práce velmi často a až po zkušenosti s terénními pracovníky tyto jedince vidí a vnímá.

6 Závěr

Komplexní analýza doporučených postupů a zákonů upravující problematiku bezdomovectví a squattingu je kvůli své četnosti a složitosti náročná. Stejně tak je stanovení optimálního procesu řešení problematiky jak na lokální, národní, tak mezinárodní úrovni obtížné. Bezdomovectví je předmětem zájmu rozličných organizací, zejména těch nestátních. V současnosti chybí taková právní úprava, která podpoří úspěšné řešení problému pomocí synergie různých typů aktérů. V letech 2012-2020 bylo v rámci Koncepce prevence řešení bezdomovectví splněno pouze 12 ze 40 opatření. Z toho vyplývá, že je žádoucí se problematikou zabývat dále a mnohem intenzivněji.

Na rozdíl od problematiky bezdomovectví neexistuje žádná koncepce řešení squattingu a opuštěných míst jakožto možným útočištěm pro osoby bez přístřeší. To způsobuje vážné soudní spory doprovázené exekučními řízeními jako tomu bylo např. u squatu v Plicní klinice. Důsledkem nečinnosti je zvyšující se počet prázdných (někdy i nově) vystavených budov, která se kvůli nulové péči či chátráním stávají potenciálním squatem a negativně vnímanou součástí měst. Řešením může být odkoupení opuštěných nemovitostí, změnou jejich funkce a dále vybudování zařízení, která by poskytovala sociálně vyloučeným jedincům zázemí např. sociální byty, které jsou dle výsledků šetření ve výzkumné části práce nedostatečné.

Díky provedení důkladných rozhovorů se zaměstnanci zařízení Domova sv. Františka a zúčastněného pozorování všech aspektů sociální péče lze výzkum prohlásit za správně koncipovaný. Výsledky praktické části mohly být porovnány s částí teoretickou. Výzkum se odehrál ve městě Plzeň, ovšem zhodnocení problému a jeho řešení může být vedeno jako celorepublikové vzhledem k úzké propojenosti neziskových organizací a jejich zařízeními.

Porovnání výzkumné a teoretické části obsahující celostátní koncepce řešení podle předpokladů v úvodu práce potvrzuje nedostatečný přenos teorie do praktických procesů řešení bezdomovectví na lokální úrovni přes množství směrnic a koncepcí není problematika uspokojivě vyřešena ani výrazně zlepšena. Státní sektor problém bezdomovectví řeší, avšak stále existuje mnoho prázdných míst, která velmi ztěžují práci organizacím zabývajících se sociálně vyloučenými skupinami. Je tomu tak převážně v rámci řešení zdravotního stavu jedince a péče o něj, přičemž zdravotnická zařízení nemají vzhledem k sociálnímu postavení jedince motivaci

hospitalizovat více dní, než je nutné, a nízkoprahová zařízení naopak nemají pravomoc jakoukoli zdravotnickou péči vykonávat.

Resumé

The process of solving the homeless people and squatting is very difficult. Homelessness is a burden for many organizations, especially non-governmental ones. Therefore, it is necessary to create a legal arrangement that will help to better solutions.

Unlike the issue of homelessness, there is no concept of a solution to squatting and abandoned places. These places become a potential squat. We can see the inactivity by a lot of empty buildings, which are an unpleasant part of the cities. The solution could be the repurchase of these abandoned buildings and make facilities that would provide social welfare, for example, social apartments, which, according to the research, are necessary.

The research was made in Pilsen in the Domov sv. Františka. Comparing the research with the theoretical part brings the expected result of insufficient legislation. Despite many guidelines and concepts, the issue is not completely resolved or at least significantly improved.

7 Seznam použité literatury

- Barták, M. 2011.** Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, ISBN 978-80-7414-441-7.
- Fischer, S., Škoda, J. 2009.** Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. Praha: Grada, Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.
- Hradečtí, Vlastimila a Ilja. 1996.** *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha : Naděje, 1996.
- Chmelík, Jan. 2001.** *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha : Linde, 2001.
- Ivana Dufková, Jiří Zlámal, Pavel Uhl. 2005.** *Police a sociální radikalismus*. Praha : Český helsinský výbor a Střední policejní škola M V v Praze, 2001., 2005.
- Králová, J., Rážová, E. 2007.** Sociální služby a příspěvek na péči: komentář, právní předpisy. Olomouc: ANAG, Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978- 80-7263-405-7.
- Marek, J., Strnad, A., Hotovcová, L. 2012.** Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0090-1.
- Matoušek, O., Kodymová, P., Koláčková, J. (eds.). 2010.** Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Vyd. 2. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-818-0.
- Pavelková, J. 2007.** Problematika lidí v nouzi. Praha: UK – Pedagogická fakulta.
- Táňa Průdková, Přemysl Novotný. 2008.** *Bezdomovectví*. Praha : Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
- Vágnerová, Marie. 2012.** *Psychopatologie pro pomáhající profese*. místo neznámé : Portál, 2012.

Časopisecké zdroje

- Aleš Ligas, Jan Vávra. 2018.** Aktivisté musí pryč z žižkovské Kliniky. Ústavní soud odmítl jejich stížnost. *ČT24*. [Online] 2. 11 2018. <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2640332-aktiviste-musi-pryc-z-zizkovske-kliniky-ustavni-soud-odmitl-jejich-stiznost>.
- Bereň, Michal. 2021.** Kliniku „obsadí“ úředníci, děti a (snad) lékaři. Ze zahrady je teď parkoviště Zdroj: https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/klinika-zizkov-praha-3-sprava-zeleznic-squat-rekonstrukce-dum-deti-ordinace.html. *Deník.cz*. [Online] 21. 5 2021. https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/klinika-zizkov-praha-3-sprava-zeleznic-squat-rekonstrukce-dum-deti-ordinace.html.
- Březina, David. 2021.** Evropská platforma pro boj proti bezdomovectví. *Euroskop.cz*. [Online] 22. 6 2021. <https://euroskop.cz/2021/06/22/evropska-platforma-pro-boj-proti-bezdomovectvi/>.
- Heller, Jakub. 2019.** Ladronka, Milada či Klinika. Připomeňte si známé squaty a jejich neslavné konce . *Aktuálně.cz*. [Online] 9. 1 2019. <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ladronka-cibulka-ci-klinika-nejznamnejsi-prazske-squatty-a-j/r~763312c0135811e9a312ac1f6b220ee8/v~sl:265e051103564b4d90ea7ac321ec15e0/>.
- Kubcová, Kristina Marie. 2021.** O bývalém squatu Milada se rozhodne v příštích čtyřech letech, univerzita shání peníze na rekonstrukci. *ct24.cz*. [Online]

6. 11 2021. <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/3396288-o-byvalem-squatu-milada-se-rozhodne-v-pristich-ctyrech-letech-univerzita-shani>.
Ondřej Čihák, Renata Kropáčková. 2014. Radiožurnál plus. *Obsad' a žij, říkají squatterři a hájí se: Domy vlastní spekulanti*. [Online] 2014. <https://plus.rozhlas.cz/obsad-a-zij-rikaji-squatterri-a-haji-se-domy-vlastni-spekulanti-6520683>.
Šulová, Kateřina. 2022. Squatterři opustili prázdný dům v pražských Strašnicích, který na několik hodin obsadili. *ČT24*. [Online] ČTK, 26. 11 2022. <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3546613-squatterri-obsadili-prazdny-dum-v-prazskych-strasnicich-chteji-jednat-s-urady-o-jeho>.

Online zdroje

Bártová Šárka, Lažanská Magda, Matulová Jana, Soper Jirk. 2011. SQUATTING A PRAŽSKÁ MUNICIPALITA. *Závěrečná zpráva z projektu*. [Online] 2011. <http://squattexts.wikidot.com/squatting-a-prazska-municipalita>.
Burešová, Kateřina. 2023. *Rozdělení finančních prostředků na rok 2023*. Plzeň : Plzeňský kraj, 2023.
ČSÚ. 2022. ČSÚ. [Online] 17. říjen 2022. <https://www.czso.cz>.
ČSÚ, Krajská správa. 2014. Tisková zpráva k tiskové konferenci o výsledcích sčítání bezdomovců. *Český statistický úřad*. [Online] 2014. https://www.czso.cz/csu/xt/tiskova_zprava_k_tiskove_konferenci_o_vysledcich_s_citani_bezdomovcu.
Evropský sociální fond ČR. 2023. ESF V ČESKÉ REPUBLICE. *Evropský sociální fond*. [Online] 2023. <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=374&langId=cs>.
Evropský sociální fond ČR. 2023. Sociální začleňování. *Evropský sociální fond*. [Online] 2023. <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=53&langId=cs>.
Charita Česká republika 2023. Využití tříkrálové sbírky. *Tříkrálová sbírka*. [Online] 2023. <https://www.trikralovasbirka.cz/vyuziti/>.
Kubala, Ondřej. 2015. Výsledky sčítání bezdomovců. *Český statistický úřad*. [Online] 09. 03 2015.
Magistrát města Plzně. 2023. DOMOV SV. FRANTIŠKA - NÍZKOPRAHOVÉ DENNÍ CENTRUM. *Pomáhající Plzeň*. [Online] 2023. https://socialnisluzby.plzen.eu/katalog-sluzeb/iid_72/domov-sv-frantiska-nizkoprahove-denni-centrum.aspx.
https://www.czso.cz/csu/sldb/vysledky_scitani_bezdomovcu.
Městská charita Plzeň. 2023. Domov sv. Františka - azylový dům. *Městská charita Plzeň*. [Online] 2023. <https://www.mchp.cz/adresar/?s=domov-sv-frantiska-azylovy-dum>.
Městská charita Plzeň. 2023. Domov sv. Františka - noclehárny. *Městská charita Plzeň*. [Online] 2023. <https://www.mchp.cz/adresar/?s=domov-sv-frantiska-nocleharny>.
Městská charita Plzeň. 2023. Domov sv. Františka - terénní program. *Domov sv. Františka - terénní program*. [Online] 2023.
Ministerstvo financí České republiky. 2012. Neziskové organizace. *Ministerstvo financí České republiky*. [Online] 20. 6 2012. <https://www.mfer.cz/cs/verejny-sektor/podpora-z-narodnich-zdroju/neziskove-organizace>.
Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2023. OP Zaměstnanost plus 2021-2027. *Financováno Evropskou unií*. [Online] 2023. <https://www.esfcr.cz/opz-plus>.

- , 2020. Veřejný detail projektu. *Oeprační program Zaměstnanost*. [Online] 2020. <https://esf2014.esfcr.cz/PublicPortal/Views/Projekty/Public/ProjektDetailPublicPage.aspx?action=get&datovySkladId=16D561C0-8F73-4FAB-AE35-C42DFD960E71>.
- , 2023. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020*. Praha : autor neznámý, 2014. ISBN 978-80-7421-062-4.
- , 2023. PROSTUPNÉ BYDLENÍ. *Sociální bydlení*. [Online] 2023. <http://socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/zakladni-informace-oseb/prostupne-bydleni>.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. 2022.** Sociální práce a sociální služby. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [Online] 26. 10 2022. <https://www.mpsv.cz/web/cz/socialni-prace-a-socialni-sluzby>.
- , 2023. Sociální služby. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [Online] 2023. <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>.
- , 2023. Strategie sociálního začleňování 2021–2030. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. [Online] 10. 1 2023. <https://www.mpsv.cz/strategie-socialniho-zaclenovani-2021-2030>.
- , 2019. Tiskové zprávy 2019. *Kolik žije v ČR bezdomovců? Výzkumný ústav práce a sociálních věcí představil závěry rozsáhlého průzkumu*. [Online] 2019. <https://www.mpsv.cz/-/kolik-zije-v-cr-bezdomovcu-vyzkumny-ustav-prace-a-socialnich-veci-predstavil-zavery-rozsahleho-pruzkumu>.
- Pecuch, Martin. 2018.** Městský ústav sociálních služeb města Plzně. *Město Plzeň*. [Online] 3. 8 2018. [https://www.plzen.eu/socialni-sluzby/mestsky-ustav-socialnich-sluzeb-mesta-plzne.aspx](https://www.plzen.eu/socialni-sluzby/mestsky-ustav-socialnich-sluzeb/mestsky-ustav-socialnich-sluzeb-mesta-plzne.aspx).
- Sčítání lidu, domů a bytů 2011. 2015.** Výsledky sčítání bezdomovců. *Základní charakteristiky bezdomovců*. [Online] 2015. https://www.czso.cz/csu/sldb/vysledky_scitani_bezdomovcu.
- Úřad práce ČR. 2022.** Obecné informace a vymezení některých pojmů. *Úřad práce ČR*. [Online] Srpen 2022. <https://www.uradprace.cz/web/cz/obecne-informace-3>.
- Vláda ČR.** Rada vlády pro nestátní neziskové organizace. *Vláda České republiky*. [Online] 2023. <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/zakladni-informace-767/>. https://www.czso.cz/csu/xt/tiskova_zprava_k_tiskove_konferenci_o_vysledcich_s_citani_bezdomovcu.

Právní zdroje

- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod*.
- Zákon č. 100/1988 Sb., *Zákon o sociálním zabezpečení*.
- Zákon č. 108/2006 Sb., *Zákon o sociálních službách*.
- Zákon č. 110/2006 Sb., *Zákon o životním a existenčním minimu*.
- Zákon č. 218/2000 Sb., *Zákon o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla)*.
- Zákon č. 40/2009 Sb., *Zákon trestní zákoník*.
- Zákon č. 586/1992 Sb., *Zákon České národní rady o daních z příjmů*.
- Zákon č. 89/2012 Sb., *Zákon občanský zákoník*.
- Zákon č. 133/2000 Sb., *Zákon o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel)*.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Model housing first a housing ready